Középkori magyar címereslevelek I.
(1439–1503)

ELTE Eötvös József Collegium
2013

Középkori magyar címereslevelek I. (1439–1503)

Szerkesztette:
Körmendi Tamás

Budapest, 2013

ÚJ SZÉCHENYI TERV

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projektek az Európai Unió
támogatásával valósulnak meg.

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0030 „Önálló lépések a tudomány területén”

ELTE Eötvös József Collegium
Budapest, 2013
Felelős kiadó: Dr. Horváth László, az ELTE Eötvös Collegium igazgatója
Szerkesztő: Körmendi Tamás
Borítókép: Szentmihályi Abrahamovics Bálint és fiai címere II. Ulászló király 1498. szeptember 2-i címereslevelén (Hrvatski Državni Arhiv [Zágráb], JAZIU 3430 A-I-3 – fényképezte: Gál Judit)
Copyright © Eötvös Collegium 2013
Minden jog fenntartva!
Nyomdai kivitel: Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.
Felelős vezető: Kovács Jánosné ügyvezető igazgató
ISBN 978-963-89596-7-6

Tartalomjegyzék

Bevezető 5
Rövidítések 8
1. Perneszi-címereslevél, 1439 (Kálmán Dániel) 13
2. Félegyházi-címereslevél, 1449 (Kálmán Dániel) 17
3. Szokonyai Fejér-címereslevél, 1453 (Mihálykó Ágnes) 21
4. Pucki Flins-címereslevél, 1454 (Biriszló Bence) 25
5. Sárói (Szentei)-címereslevél, 1456 (Toronyi Alexandra) 29
6. Csíkszentmártoni Bec-címereslevél, 1456 (Ternovácz Bálint) 33
7. Mikolai-címereslevél, 1456 (Gál Judit) 37
8. Dobóci Zalai-címereslevél, 1457 (Simonkay Márton) 41
9. Bedegi Nyári-címereslevél, +1457 (Kádas István) 45
10. Coborszentmihályi Cobor-címereslevél, 1458 (Biriszló Bence) 49
11. Tarnócai-címereslevél, 1466 (Gál Judit) 53
12. Závogyai Závodszki-címereslevél, 1466 (Toronyi Alexandra) 57
13. Kövesszavi Gosztonyi-címereslevél, 1467 (Szekeres-Ugron Villő) ... 59
14. Óvári Sibrith-címereslevél, 1471 (Locsmándi Dániel) 63
15. Deli (Gargel)-címereslevél, +1477 (Kádas István) 65
16. Csecsei Vámos-címereslevél, 1480 (Szekeres-Ugron Villő) 69
17. Saccii-címereslevél, 1490. (Ternovácz Bálint) 73
18. Szentmihályi Abrahamovics, 1493. (Mihálykó Ágnes) 77
19. Kubinyi-címereslevél, 1497. (Locsmándi Dániel) 81
20. Nezdei Mernyei-címereslevél, 1498. (Simonkay Márton) 85
21. Miksinci Dragisics-címereslevél, 1503. (Tarján Eszter) 89

BEVEZETŐ

Jelen kötet szerzői pályájuk elején járó doktoranduszok és egyetemi hallgatók. Feladatuk az ELTE Eötvös József Collegiuma és az ELTE BTK Történelem Segédtudományai Tanszéke együttműködésének keretében az volt, hogy kiadásra készítsenek elő huszonegy középkori címereslevelet. A munka kettős célt szolgált. Egyfelől újabb adalékokkal szerettük volna gazdagítani a hazai armálisoknak a 20. század elején elsősorban Fejérpataky László és Áldásy Antal munkásságának köszönhetően komoly lendületet nyerő, ám alig néhány évtized alatt, a két nevezett tudós halálát követően kifulladó kiadását. Másfelől természetesen segíteni kívántuk a medievisztika iránt érdeklődő fiatal kollégák szakmai fejlődését is, és erre a célra kiváltképp alkalmasnak ítéltük a címereslevelek feldolgozását. A megfelelő nyelvi alapokkal rendelkező collegisták és egyetemi hallgatók paleográfiai jártasságuk szintje szerint kaphattak kiadásra nehezebb vagy könnyebb írásképű oklevelet. Az armálisok erősen formulás nyelvezete megkönnyítette a közös munkát. A címereslevelek történeti szempontú vizsgálata pedig lehetővé tette, hogy a résztvevők több segédtudomány – a heraldika, az oklevéltan, a genealógia és az archontológia – műveléséről és felhasználásának lehetőségeiről személyes tapasztalatokat szerezzenek. Mindez pedig meggyőződésünk szerint nemcsak a középkor kutatásában lehet majd a segítségükre, hanem más korszakok vizsgálatában is.

A feldolgozandó oklevelek kijelölése során a magyarországi személyek részére vagy a magyar királyi udvarban kibocsátott armálisokra koncentráltunk. Igyekeztünk olyan dokumentumokat kiválasztani, amelyek mindmáig kiadatlanok vagy kiadásuk nehezen elérhető, az általunk célul kitűzöttekhez képest eltérő kritikai szempontokat érvényesít, vagy esetleg nem megbízható színvonalú. A feldolgozandó oklevelekkel kronológiai rendben haladtunk. Mivel az Anjou-kori armálisok teljes egészében kiadottak, a még publikálatlan Zsigmond-kori címereslevelek kiadása pedig Kálmán Dániel kollégánk alapos munkájának hála rövidesen nyomdakész állapotba kerül, jelen füzetben a legkorábbi tétel Albert király uralkodása idejéből való. Az átírást, az oklevél kiadásra történő előkészítését a hallgatók önállóan végezték, az elkészült dolgozatokat azonban minden esetben közösen is megbeszéltük. A kötet szerkesztője külön is ellenőrizte valamennyi szövegközlést, így az esetleges hibákért a felelősség természetesen elsősorban őt terheli.

Füzetünkben az egyes oklevélszövegeket a megszokott módon kritikai apparátus vezeti be. Itt tértünk ki az oklevél fennmaradási formájára, őrzőhelyére és pontos jelzetére. A vidéki vagy külföldi levéltárakban található armálisoknál mindig megadtuk a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának Diplomatikai Fényképtárához tartozó jelzetét is. Méretadatokat természetesen csakis abban az esetben tudtunk közölni, ha ezek az általunk használt fotómásolatok alapján megállapíthatók voltak. Minden alkalommal utaltunk az esetleges címerfestményre, illetve az oklevél szélén vagy hátlapján olvasható feljegyzésekre. Az egyes iratok állapotára ellenben csakis akkor tértünk ki, ha károsodásaik befolyásolták az olvashatóságukat. Címerképeket anyagi okokból csak négy esetben tudtunk csatolni a füzethez (ill. az 1493. évi Abrahamovics-armális címerábrázolásának színes fotója a borítón látható.

Az oklevélátírások készítése során az eredetiben fennmaradt iratok esetében Tringli István,[1] a koraújkori másolatban ismert armálisok esetében pedig Oborni Teréz[2] által meghatározott szempontokat követtük, néhány kivétellel. A „j" betűket a középkori eredetiben tanulmányozott szövegekben a népnyelvi tulajdonneveket leszámítva mindenütt „i" betűvel írtuk át, a koraújkori másolatokból viszont a bevett gyakorlatnak megfelelően betűhűen, azaz „j" betűvel. Nem korrigáltuk az oklevelekben előforduló indokolatlan betűkettőzéseket (pl. *anulis* helyett *annulis*), ill. a kettős mássalhangzók hibás egyszerűsítését (pl. *appropriatis* helyet *apropriatis*). Az arengától a dispositio végéig többnyire egyetlen mondatok alkotó szövegek egyértelműbb, érthetőbb tagolása érdekében a klasszikus latin nyelv közmegegyezésen alapuló helyesírási standardjához képest sűrűbben alkalmaztunk központozást: így pl. a vonatkozó mellékmondatokat minden esetben vesszővel választottuk el főmondatuktól. A szöveg hibáinak jelzésére többnyire ugyancsak a Tringli István által is rögzített, bevett jelöléseket alkalmaztuk:

[A B C]	szögletes zárójelek között hoztuk a hiányzó vagy olvashatatlan szöveg általunk kínált (többnyire a korabeli formulákon alapuló) kiegészítéseit
[- - -]	szögletes zárójelek között három középre emelt kiskötőjellel hívtuk fel a figyelmet az olvashatatlan és számunkra kikövetkeztethetetlen részekre
{A B C}	kapcsos zárójelek mutatják az öklevél szövegében szereplő, de értelemzavaró és felesleges szavakat

[1] Tringli 2000

[2] Oborni 2000

A margóra vagy sor fölé beszúrt részletekre ugyanakkor paleográfiai jegyzetekben utaltunk (ezeket a jegyzeteket azonban nyomdatechnikai okokból nem betűkkel, hanem számokkal jeleztük).

Az oklevelek szövegközlése után az adott armális értékelése következik. A rövid dolgozatok elsősorban a címer heraldikai szempontú vizsgálatára és az oklevélnyerő bemutatására tesznek kísérletet. Míg a szövegközlésekben szigorúan egységes szempontokat érvényesítettünk a közös munka során, a címereslevelekről szóló ismertetőkhöz csak a főbb szempontokat jelöltük ki közösen. Így az oklevél bemutatása lehetőleg minden tétel esetében tartalmazza a címer pontos heraldikai leírását, az armális művészettörténeti értékelését a szakirodalom alapján, a címernyerő személy vagy személyek rövid (ám a korszak forrásadottságaiból következően mindig erősen hiányos) életrajzát, valamint családi hátterének felvázolását.

Valamennyi oklevelet a Magyar Nemzeti Levéltár internetes DL/DF adatbázisa segítségével tanulmányoztuk, a Zágrábban őrzött oklevelekről azonban Gál Judit segítségével színes fényképmásolatot is tudtunk készíttetni. Végezetül itt mondunk köszönetet mindazoknak, akik munkánkat támogatták, mindenekelőtt az ELTE Eötvös József Collegiumának és az ELTE BTK Történelem Segédtudományai Tanszékének.

Körmendi Tamás

Budapest, 2013 februárjában

Rövidítésjegyzék

Levéltárak:

AHA	Arhiv Hrvatske Akademije (Zágráb)
AHMB	Archív hlavného mesta SR Bratislavy (Pozsony)
DL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Bp.), Diplomatikai Levéltár
DF	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Bp.), Diplomatikai Fényképgyűjtemény
HDA	Hrvatski Državni Arhiv (Zágráb)
SNA	Slovenský národný archív (Pozsony)
GyMSML	Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára
SzSzBML	Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Levéltára (Nyíregyháza)

Forráskiadványok:

HOkm	Hazai okmánytár. Szerk. Nagy Imre – Paur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső. I–VIII. Győr–Bp., 1865–1891.
MHH	Magyar címeres emlékek. Szerk. Fejérpataky László – Áldásy Antal. I–III. Bp., 1901–1923.
MNM	A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának címereslevelei. Szerk. Áldásy Antal. I–VIII. (A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának címjegyzéke II. Címereslevelek) Bp., 1923–1942.
RA	Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. Szerk. Szentpétery Imre – Borsa Iván. I–II/4. Bp., 1923–1987.
Sopron Oklt	Sopron szabad királyi város története. Szerk. Házi Jenő. I/1–II/6. Sopron, 1921–1943.
Balogh–Érszegi Oklt	Balogh István – Érszegi Géza: Középkori oklevelek a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltárban 1300–1525. (Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár II. Közlemények 21.) Nyíregyháza, 2000.
Inventar Varaždin	Obitelj Vragović: Analitički inventar Državnog arhiva u Varaždinu. Varaždin, 2000.
Teleki-oklt	A római szent birodalmi gróf széki Teleki család oklevéltára. Szerk. Barabás Samu. I–II. Bp., 1895.
ZsO	Zsigmondkori oklevéltár. Szerk. Mályusz Elemér – Borsa Iván – C. Tóth Norbert – Neumann Tibor. I–XI. Bp., 1951–2009.

Szakirodalom:

Abaúj-Torna vm	Abaúj-Torna vármegye és Kassa. Szerk. Sziklay János – Borovszky Samu. (Magyarország vármegyéi és városai 1.) Bp., 1896.

Armálisok	Armálisok. Nemesi címereslevelek a Zala Megyei Levéltár gyűjteményéből 1477–1898. Szerk. Molnár András. Zalaegerszeg, 2004.
Áldásy 2008 [1923]	Áldásy Antal: Címertan. Bp., 1923. (A Magyar Történettudomány Kézikönyve II. 6.) [reprint: Máriabesnyő–Gödöllő, 2008.]
Baranyai 1916	Baranyai Béla: Somogy vármegye nemes családai. In: Somogy vármegye. Szerk. Csánki Dezső. (Magyarország vármegyéi és városai 15.) Bp., é. n. [1916] 591–634.
Bárczay 1897	Bárczay Oszkár: A heraldika kézikönyve. Bp., 1897.
Bay 1899	Bay Ilona: Genealogiai adalékok a csicseri Ormos család Szabolcs vármegyében kihalt ágához. *Turul*, 17. (1899) 37–40.
BerténYi 2003	BerténYi Iván: Magyar címertan. Bp., 2003.
Bilkey Gorzó 1938	Bilkey Gorzó Bertalan: Hamisított, javított és kétséges címeres nemes levelek. V.. *Magyar Családtörténeti Szemle*, 4. (1938) 218–219.
Bottló 1938	Bottló Béla: Ovidius Faust, Súpis erbovych listín zemianskych. [Ismertetés]. *Turul*, 52. (1938) 46–47.
Címeres könyv	Magyarország címeres könyve. Szerk. Alapi Gyula – Dongó Gyárfás Géza – Gorzó Bertalan – Magasházy Béla – Osváth Lajos – Pálmay József – Pethes Kálmán – Romhányi János. I. Bp., 1913.
Czobor 1930	Cz[obor] A[lfréd]: Áldásy Antal, A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának címereslevelei. *Turul*, 47. (1930) 103.
Csánki MTF	Csánki Dezső: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. I–III., V. Bp., 1890–1913.
Csoma 1892	Csoma József: Az olasz renaissance a magyar heraldikában. *Turul*, 10. (1892) 157–165.
Csoma 1897	Csoma József: Abaúj-Torna vármegye nemes családjai. (Abaúj-Torna egyesült vármegyék monographiája 1.) Kassa, 1897.
Csoma 1906	Csoma József: Mohácsi vész előtti czimerleveleink nyomai. *Turul*, 24. (1906) 13–25.
Csoma 1909	Csoma József: Abaúj-Torna vármegye nemes családai. In: Abaúj-Torna vármegye és Kassa. Szerk. Borovszky Samu. (Magyarország vármegyéi és városai 1.) Bp., 1909. 533–550.
Csoma 1995 [1904]	Csoma József: Magyar nemzetségi címerek. In: Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. Bp., 1995. 1145–1314. [Eredetileg megjelent: 1904.]
Csoma 2008 [1913]	Csoma József: A magyar heraldika korszakai. Gödöllő–Máriabesnyő, 2008. [Eredetileg megjelent: 1913.]
Décsényi 1892	Décsényi Gyula: A somkereki Erdélyi család 1415. évi címeres levele és nemzedékrendje. *Turul*, 10. (1892) 105–112.
Donászy 1938	Donászy Ferenc: Az oroszlán ábrázolása a magyar heraldikában. *Turul*, 52. (1938) 7–25.

Dudás 1894	Dudás Gyula: A Czobor család és birtokviszonyai Bács-Bodrogh vármegyében. *Turul*, 12. (1894) 23–34.
Engel 1996	Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.) Bp., 1996.
Engel 1998	Engel Pál: A nemesi társadalom a középkori Ung megyében. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 25.) Bp., 1998.
Engel 2003	Engel Pál: Középkori magyar genealógia. CD-ROM. Bp., 2003.
Engel 2003 [1999]	Engel Pál: Királyi emberek Valkó megyében. In: Uő: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. (Millenniumi magyar történelem. Historikusok) Bp., 2003. 578–600. [eredetileg megjelent: 1999.]
FAust 1937	Ovidius Faust: Súpis erbovych listín zemianskych. (Monumenta historica Bratislavensia I.) Bratislava, é. n. [1937.]
Fügedi 1992	Fügedi Erik: Az Elefántyak. A középkori magyar nemes és klánja. Bp., 1992.
Hattyuffy 1904	Hattyuffy Dezső: Családtörténeti adatok „Fejérvármegye történetében". *Turul*, 22. (1904) 170–178.
Horváth 1907	Horváth Sándor: Pótlék középkori czimeres leveleink eddig ismert sorozatához. *Turul*, 25 (1907) 198.
Kaprinai 1767	Stephanus Kaprinai: Hungaria diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad regis Hungariae. I–II. Vindobonae 1767–1771.
Katona 1779–1817	Stephanus Katona: Historia critica regum Hungariae ex fide domesticorum et exterorum scriptorum concinnata. I–XLII. Pesthini – Posonii – Cassoviae – Budae – Colocae, 1779–1817.
Kempelen 1911–1932	Kempelen Béla: Magyar nemes családok. I–XI. Bp., 1911–1932.
Keresteš 2007	Peter Keresteš: Neznámy armáles pre Ňáriovcov z Bedegu z roku 1457. *Genealogico-heraldický hlas*, 17. (2007) 34–38.
Kubinyi 1813	Petrus Kubinyi: Genealogia Familiae de Felső-Kubin. Pesthini, 1813.
Kubinyi 1966	Kubinyi András: Budai és pesti polgárok családi összeköttetései a Jagelló-korban. *Levéltári Közlemények*, 37. (1966) 227–291.
Kubinyi 1982	Kubinyi András: A megyésispánságok 1490-ben és Corvin János trónörökösödésének problémái. Adatok a veszprémi püspök örökös főispáni joga felfüggesztéséhez. *A Veszprém megyei múzeumok közleményei*, 16. (1982) 169–180.
Kubinyi–Kubinyi 1901–1906	Kubinyi Ferenc – Kubinyi Miklós: A Kubinyi család története és leszármazása. I–II. Bp., 1901–1906.
Laszowski 1904	Emil Laszowski: Povijesni podaci o obitelji Vragovića maruševačkih. *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, 7. (1903–1904)

Magyari 1957	Magyari László: Madárábrázolások a középkori címeres nemesleveleken. *Aquila*, 63–64. (1956–1957) 249–258.
MHGT 1900	A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság deczember 20-án tartotta meg nagygyűlését. *Turul*, 18 (1900) 188–190.
Nagy 1857–1868	Nagy Iván: Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal. I–XII. Pest, 1857–1868.
Nemzetségi zsebkönyv	Magyar nemzetségi zsebkönyv. I–II. Szerk. Szinnyei József – Fejérpataky László. Bp., 1888–1905.
Neumann 2007	Neumann Tibor: A Korlátköviek. Egy előkelő család története és politikai szereplése a 15–16. században. (A Győri Egyházmegyei Levéltár kiadványa. Források, feldolgozások 5.) Győr, 2007.
Nyáry 1994	Nyáry Zsigmond: Adatok a bedeghi és berencsi Nyáry család történetéhez. A kezdetek (1329-1535.) *Turul*, 67. (1994) 12–23.
Nyulászsiné Straub 1987	Nyulászsiné Straub Éva: Öt évszázad címerei a Magyar Országos Levéltár címereslevelein. Bp., 1987.
Nyulászsiné Straub 2005	Nyulászsiné Straub Éva: Mohács előtti címereslevelek. In: Studia professoris – professor studiorum. Tanulmányok Érszegi Géza hatvanadik születésnapjára. Szerk. Almási Tibor – Draskóczy István – Jancsó Éva. Bp., 2005.
Oborni 2000	Oborni Teréz: A kora újkori latin nyelvű forrásszövegek kiadásáról. *Fons*, 7. (2000) 67–75.
Ortvay 1892–1912	Ortvay Tivadar: Pozsony város története. I–IV. Pozsony, 1892–1912.
Pálffy 2008	Pálffy Géza: Szent István birodalma a Habsburgok közép-európai államában. A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században. (Akadémiai doktori értekezés kézirata.) Bp., 2008.
Papp 2005	Papp Szilárd: A királyi udvar építkezései Magyarországon 1480–1515. Bp., 2005.
Radocsay 1957	Radocsay Dénes: Gótikus magyar címereslevelek. *Művészettörténeti Értesítő*, 6. (1957) 271–294.
Radocsay 1959	D[énes] Radocsay: Gotische Wappenbilder auf ungarischen Adelsbriefen. *Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae*, 5. (1959) 317–358.
Radocsay 1965	D[énes] Radocsay: Renaissance Letters Patent Graniting Armorial Bearings in Hungary. I. *Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae*, (1966) 241–264.
Radocsay 1966	D[énes] Radocsay: Renaissance Letters Patent Graniting Armorial Bearings in Hungary. II. *Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae*, 12. (1966) 71–92.
Reiszig 1901	Reiszig Ede: Bihar vármegye nemes családai. In: Bihar vármegye és Nagyvárad. Szerk. Borovszky Samu. (Magyarország vármegyéi és városai 4.) Bp., 1901.
Reiszig 1916	Reiszig Ede: Somogy vármegye története. In: Somogy vármegye. Szerk.: Somogy vármegye. Szerk. Csánki Dezső.

(Magyarország vármegyéi és városai 15.) Bp., é. n. [1916] 355–521.

Rugonfalvi Kiss 1903 — R[ugonfalvi] Kiss István: Természetes ábrázolás az 1526. év előtti magyar czimerekben. I–III. *Turul*, 21. (1903) 49 –56., 119–125., 162–171.

Schönherr 1897 — Schönherr Gyula: A Báznai család czimeres-levele 1434-ből. *Turul*, 15. (1897) 91–92.

Siebmacher 2008 [1885–1899] — Siebmacher's Wappenbuch. In: Családtörténet, heraldika, honismeret. DVD-ROM (Arcanum DVD-könyvtár IV.) Bp., 2003. [Eredetileg megjelent: 1885–1899.]

Solymosi 2001 — Solymosi László: Oklevéltan. In: A történelem segédtudományai. Szerk: Bertényi Iván. (A történettudomány kézikönyve I.) Bp., 2001. 153–168.

Sulica 1927 — Sulica Szilárd: A leveldi Kozma család címeres levele. *Turul*, 45. (1927) 7.

Sulica 1932 — Sulica Szilárd: A betű szerepe a magyar címerképeken. *Turul*, 50. (1932) 52–61.

Széll 1889 — Széll Farkas: A nagybesnyői Bessenyei család. *Turul*, 7. (1889) 1–21.

Szluha 2002 — Szluha Márton: Bács-Bodrog vármegye nemes családjai. H. n. [Bp.], 2002.

Tringli 2000 — Tringli István: Középkori oklevelek kiadásának problémái. *Fons*, 7. (2000) 7–40.

Varju 1896 — Varju Elemér: J. Siebmacher's großes und allgemeines Wappenbuch. [Ismertetés.] *Turul*, 14. (1896) 139–144.

Weisz 2008 — Weisz Szidónia: „… nobili Anthonio... hic depicta arma... concedimus" (Somkereki Antal címere 1415–ből). *Levéltári Közlemények*, 58. (2008) 71–77.

Zsoldos 2001 — Zsoldos Attila: Egész Szlavónia bánja. In: Tanulmányok a középkorról. Szerk Neumann Tibor. (Analecta Mediaevalia I). Bp., 2001. 269–281.

1.

Buda, 1439. június 5. – *Albert király címeradománya Perneszi Péter fia Pál és testvére, Pető, valamint atyafiaik, György fiai: Mihály és István részére.*

Eredeti: DL 13394. – 16. századinak látszó, ill. 1851. évi egyszerű másolatai ugyanezen a jelzeten. Hártya (565 × 294 mm), az oklevél elején festett címerképpel (135 × 155 mm). Gótikus kurzív írás. Az oklevél jobb felső sarkában kancelláriai feljegyzés: *Relatio Henrici filii Wayvode de Thamasy magistri curie*. Hátlapján újkori feljegyzések és jelzetek. Függőpecsétjének csak vörös-arany sodrata van meg. A restaurált oklevél több helyen foltos, a szélein és a hajtások mentén szakadozott, emiatt az írás több helyütt olvashatatlan, a címerkép erősen sérült. A kiegészítések a későbbi másolatokon alapulnak. Irod.: Bay 1899. 38.; Áldásy 2008 [1923]. 85–86.; Radocsay 1957. 291.; Nyulásziné Straub 2005. 253. (104. sz.)

Albertus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ac Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatie etc. rex et dux Austrie etc. tibi fideli nostro nobili Paulo filio Petri de Pernez salutem gratiamque nostram regiam et omne bonum. A claro lumine troni regie serenitatis, velut a sole radii, nobilitates legittimo iure procedunt, et omnium nobilitatum insignia sic a regia dependent claritate, quod non sit dare alicuius generositatis insigne, quod a gremio non proveniat regie maiestatis. Proinde ad universorum, tam presentium, quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod nos attentis et consideratis tuarum probitatum et virtutum indiciis laudandeque tue fame preconio, quibus in conspectu nostre celsitudinis testimonio fidedigno meruisti commendari, nichilominus pensatis preclaris tuis fidelitatibus et fidelium servitiorum gratuitis meritis et acceptis complacentiis per te nobis et sacre regni nostre Hungarie corone iuxta possibilitatis exigentiam exhibitis et impensis, in futurum autem eo ferventius et diligentius te nostris obsequiis insistere [non] ambigimus, cum te et tuos regalium antidotorum munificentiis a nostra sublimitate conspexeris fore insignitos, pro uberioris tui honoris decentia et augmento tibi et per te Peth[ew(?)][1] carnali, necnon Michaeli et Stephano filiis Georgii de eadem Pernez patruelibus fratribus tuis vestrisque heredibus et posteritatibus universis hec arma seu nobilitatis insignia, [sicut in principio]

[1] Bár a későbbi másolatok *Petro* alakot hoznak, az eredeti oklevélben a szakadás előtt még éppen kivehető a *Peth* szótöredék. Ezt az olvasatot erősíti a somogyi konvent 1420. november 9-i oklevele (DL 79643.), ahol Pál testvérét Petőként nevezik meg, és amely alapjául szolgált Engel Pál családfa-rekonstrukciójának is (Engel 2003: Osztopáni család).

seu capite presentium litterarum nostrarum suis appropriatis coloribus arte pictoria figurata sunt et depicta ac distinctius expressata, animo deliberato et ex certa nostre maiestatis scientia [dedimus,] donavimus et contulimus, ymmo ex habundantiori plenitudine nostre specialis gratie concedimus et presentibus elargimur, ut vos vestrique heredes et posteritates universe predicta arma [seu nobilitatis] insignia more aliorum armis utentium amodo inantea ubique in preliis, hastiludiis, duellis, torneamentis et aliis omnibus exercitiis nobilibus scilicet et militaribus, [necnon anulis, sigillis,] velis, papilionibus et generaliter in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo, quali te ab universis et singulis cuius[cunque condicionis, preeminentie] ac status, gradus vel dignitatis existant, harum notitiam evo habituris insignitos dici, nominari et tenere[2] volumus, ac etiam reputari, gestare omnibusque [prerogativis,] honoribus et libertatibus, quibus ceteri proceres nobilesque et militares regni nostri armis utentes quomodolibet consuetudine vel de iure freti sunt et gavisi, frui et gaud[ere possitis] et valeatis, talique singularis et specialis gratie antidoto merito exultetis, ac tanto ampliori studio ad honorem regie maiestatis vestraque inantea solidetur intentio, quanto [vos] largiori favore regio preventos conspicitis et munere gratiarum. In cuius rei memoriam perpetuam presentes litteras nostras sigillo nostro secreto, quo ut rex Hungarie utimur, impendenti communitas vobis duximus concedendas. Datum Bude, secundo die festi sacratissimi corporis Christi, anno eiusdem millesimo quadringentesimo tricesimo nono.

***

A Perneszi-címereslevél az egyetlen I. Albert királytól ránk maradt címeradomány. Kiállítását tekintve minden szempontból illeszkedik a Zsigmond-korban kialakult magyarországi címeradományozási gyakorlathoz: a megfestett címerkép az oklevél elején áll, mind a címerkép, mind a címerpajzs az ún. heraldikai udvariasság elvét követve az adományozó uralkodó neve felé (heraldikailag balra) fordul. Az oklevél szövegezése is híven követi a Zsigmond-kori hagyományokat, az uralkodó közvetlenül, egyes szám második személyben a kedvezményezetthez, illetve a kedvezményezettekhez szól, ahogyan az 1433 óta állandó jellemzője a hazai uralkodói címeradományoknak. Megtaláljuk a korábbi évtizedek armálisaiból jól ismert arengát is, amely a címeradományozást a napból eredő sugarakhoz hasonlítja – ahogyan emezek csak onnan eredhetnek, úgy egyedül az uralkodót illeti meg a címeradományozás joga.

[2] tenere] *recte:* teneri

Nem szokatlan az sem, hogy a narratio csupán általánosságban, konkrétumok említése nélkül szól a címernyerő érdemeiről. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy a címeradomány nem jár együtt nemesítéssel, ilyesmiről az oklevél említést sem tesz.

Az osztopáni Pernesziek esetében régi köznemesi famíliáról van szó (már csak ezért is helytelen a szóban forgó címeradományhoz kapcsolódva nemesítésről is beszélni). Leszármazásukat a Somogy megyei nemesi családokat összegyűjtő Baranyai Béla 1273-ig, egy László nevű ősig, illetve fiáig, Péterig vezette vissza.[3] A 14. századból a család több tagjáról van adatunk: Péter fia, Perneszi Petőről 1316-ból és az ő fiáról, Péterről 1350-ből.[4] A család előnevét adó osztopáni birtok azonban csak később, 1417-ben kerül a család tulajdonába.[5]

A család legismertebb tagja kétségkívül éppen az 1439. évi címereslevél fő kedvezményezettje, Péter fia Pál volt. Életútja viszonylag jól nyomon követhető. A somogyi konvent egy 1420. évi oklevelében tűnik fel először, apjával, Péterrel és testvérével, Petővel együtt.[6] 1429-ben Zsigmond király allovászmestere,[7] 1435-ben Zichy Balázzsal együtt, majd 1444–1446 között, Marcali Imre ispánsága alatt somogyi alispán, ezt követően 1447-ben macsói vicebán, majd 1447–1460 között alnádor.[8] A rendelkezésünkre álló adatok alapján elmondható, hogy aktív birtokszerzési politikát folytatott. Működésének adatokkal igazolható bő négy évtizedében számos birtokadományban részesült, és bár a család már 1428-ban megkapta Osztopáni Bálint és fiai Pamuk településen fekvő birtokait,[9] e tekintetben egyértelműen kiemelkednek az 1440-es, 1450-es és 1460-as évek. 1445-ben megvásárolta Tapsonyi Miklós Edde községben fekvő birtokait.[10] Alig két évvel később, 1447-ben Hunyadi János kormányzótól Kaposmérőn kapott birtokot, amelybe azonban csak 1448-ban iktatták be (a birtokhoz való jogát 1453-ban V. László is megerősítette).[11] Még ugyanebben az évben megkapta az uralkodótól

[3] Baranyai 1916. 625.

[4] Baranyai 1916. 625.

[5] Reiszig 1916. 125. – Az adománylevélnek a Zsigmond-kori oklevéltárban sajnos nem sikerült nyomára bukkannom.

[6] DL 79642. – vö. Engel 2003.: Osztopáni család.

[7] Baranyai 1916. 625.

[8] Engel 1996. I. 6., 31., 177–178. – Engel érthető módon (művének időhatáraiból adódóan) csak 1457-ig jelzi Perneszi Pál alnádorságát, de valójában 1460-ig viselte azt: Baranyai 1916. 625.

[9] Reiszig 1916. 127.

[10] Reiszig 1916. 60.

[11] Reiszig 1916. 86.

a néhai Ozorai Pipo szomajomi birtokrészét is,[12] illetve osztályos atyafiaival közösen birtokos lett Kaposmérő és Szomajom mellett Tolkajon, Szennán, Kalocsafalván, Kiskárán és Bárdon.[13] Két évvel később, 1455-ben Garai László nádor Perneszinek juttatta Felsőmiklósi birtok felerészét, amit az uralkodó egy évvel később erősített meg.[14] Szintén 1456-ban kapta meg Zimány birtok egyes részeit,[15] továbbá a Kanizsai család elzálogosította neki kisasszondi birtokukat.[16] 1460-ban Mátyás királytól megkapta Miklósi László felsőmiklósi javait is.[17] Úgy tűnik, hogy a birtokadományozások sorozata nem akadt meg alnádorsága után sem. 1467-ben adományba kapta Felső- és Alsókécske birtokokat.[18] Utódai a 15–16. század során végig kivették részüket a Somogy vármegyei közéletből. A család egészen a 18. század elejéig, kihalásáig követhető nyomon.[19]

Az eredeti armális címerképe mára már erősen megrongálódott, de a rendelkezésünkre álló, feltehetően 16. századi másolat[20] alapján nagy biztonsággal rekonstruálható: kék mezőben háromlevelű arany koronából növekvő, balra forduló, arany nyíllal átlőtt torkú ezüst egyszarvú. Sisakdísz: a címerkép, sisaktakaró: kék-ezüst. A címerkép művészi kivitelezése szintén nem tér el a Zsigmond-korban megszokottaktól.[21] A címerkép kapcsán párhuzamként említhetjük Básznai János 1434. április 20-án Bázelben kelt címereslevelét,[22] amelyben szintén egyszarvú szerepel (azonban egész alakkal ábrázolt, ágaskodó formában), ami jól mutatja, hogy ez a címerkép nem volt teljesen ismeretlen a magyarországi heraldikában.

Kálmán Dániel

---

[12] Reiszig 1916. 159.

[13] Baranyai 1916. 625.; Csánki MTF. II. 695.

[14] Reiszig 1916. 112.

[15] Reiszig 1916. 178.

[16] Reiszig 1916. 95.; Csánki MTF. II. 679.

[17] Reiszig 1916. 112.

[18] Reiszig 1916. 99.

[19] Baranyai 1916. 625–636.; Nagy 1857–1868. IX. 244–245.

[20] Talán megegyezik a Baranyai Béla által említett I. Miksa-féle 1564. évi átírással (Baranyai 1916. 626.), a másolaton azonban nem találtam semmilyen erre utaló feljegyzést.

[21] Áldásy 2008 [1923] 85–86.

[22] GyMSMSL, Sopron város levéltára, Oklevelek 906. (DF 202553.) – Kiadása: MHH. II. 47–48. (XV. sz.); Schönherr 1897. 91–92.

2.

Buda, 1449. április 7. – *Hunyadi János kormányzó címeradománya Félegyházi Adorján budai alvárnagy és testvérei: Sebestyén és Balázs, valamint rokonai: Gáspár és János részére.*

A nagyváradi káptalan 1729. évi hiteles másolata: DL 50297. A számos helyen egyértelműen hibás olvasatot közlő másolat szövegét az apparátusban a korabeli formulák alapján javítottuk. Irod.: Radocsay 1957. 291.; Nyulászíné Straub 2005. 253. (110. sz.)

Nos Joannes de Hunyad regni Hungariae gubernator memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit, universis, quod nos cum ad debitae supplicationis instantiam egregii Ladislai de Szepes vice gubernatoris nostram[1] propterea nobis oblatae, tumque adtentis et consideratis fidelitatibus et fidelium servitiorum contentis[2] meritis et sinceris complacentiis nobilis Adriani filii …[3] Felegház vice castellani nostri Budensis Sacrae Hungariae regni Coronae et expost nobis … caeterorum[4] nostrorum contra sevissimas Aureas[5] literas exponens speciales munitas[6] motorum expeditionibus, praesertimque in conservationem[7] dicti castri Budensis, locis debitis[8] et temporibus tum[9] omni fidelitatis constantia exhibitis et impensis, horum itaque intuitu praemissorum valentis[10] eidem nostrorum[11] benevolentiam exhibere favorosam haec arma seu nobilitatis insignia, quae in principio seu capite harum nostrarum suis apparet[12] coloribus arte pictoria figurata sunt et depicta, ac distinctive expressata, animo deliberato et ex certa nostra scientia praefato Adriano et per eum Sebastiano

---

1 nostram] *recte:* nostri

2 contentis] *recte:* continuis

3 *Az eredetiben minden bizonnyal olvashatatlan részeket a másolat készítője kipontozta.*

4 caeterorum] *recte:* exercituum

5 contra sevissimas Aureas] *recte:* contra sevissimos Turcos

6 literas exponens speciales munitas] *értelmetlenül romlott szöveg*

7 in conservationem] *recte:* in conservatione

8 debitis] *recte:* diversis

9 tum] *recte:* cum

10 valentis] *recte:* volentis

11 nostrorum] *recte:* nostram

12 apparet] *recte:* appropriatis

et Blasio fratribus suis carnalibus, necnon de dicta Féleghaz, necnon Gaspar et Joannes de eadem ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis dedimus et contulimus, imo damus et conferimus, ut vos (!) et vestri (!) haeredes et posteritates universi praedicta arma more aliorum armis utentium amodo utantur ibique[13] locorum in praeliis, hastiludiis, duellis, torneamentis et aliis quibuslibet exercitiis, necnon sigillis, annulis, velis, papilionibus et generaliter quarumlibet rerum expeditarum[14] generibus vobis vestrorumque statui competens gestare,[15] ac in omnibus et singulis gratiis, honoribus et libertatibus, quibus caeteris armis utentes quomodolibet consuetudine vel de jure freti sunt et gavisi, semper et gaudere possitis atque valeatis harum nostrarum, quibus sigillum nostrum, ut[16] gubernator regni utimur, est adpensum, vigore et testimonio praesentium mediante. Datum Budae, feria secunda proxima post dominicam Ramis palmarum, anno Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo nono.

***

A Félegyházi-címereslevél Hunyadi János kormányzó harmadik ránk maradt címeradománya. Az oklevél a 19/20. század fordulóján Karakas Károly Bihar vármegyei allevéltárnok tulajdonában volt, tőle kérte el ifj. Reiszig Ede, és mutatta be a jelenlevőknek Borovszky Samu a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság 1900. december 20-i nagygyűlésén. Radvánszky Béla elnök ekkor Reiszig Edét kérte fel a címeradomány ismertetésére,[17] erre azonban végül nem került sor. Reiszig mindössze Bihar vármegye monográfiájának a nemesi családokról szóló fejezetében közölte a címerképet, illetve a családnál röviden leírta a címert.[18] Nem teljesen világos, mi alapján közli Reiszig a címerképet. Kézenfekvő magyarázat lenne, hogy az említett nagygyűlésen az eredeti oklevelet mutatták be, és később ezt közölte Reiszig, azonban a kötetben szereplő címerkép stílusában egyáltalán nem hasonlít a 15. századi címeresleveleinken megszokottakhoz. A rendelkezésünkre álló átíráson viszont nem szerepel az adományozott címer, és az oklevél szövege sem írja le azt.

A fő címernyerőről csak kevés információval rendelkezünk. Mint a címereslevél is tanúsítja, az adományozás idején, 1449-ben Szepesi László

[13] ibique] *recte:* ubique

[14] expeditarum] *recte:* et expeditionum (?)

[15] vobis vestrorumque statui competens gestare] *értelmetlenül romlott szöveg*

[16] ut] *előtt tollban maradt:* quo

[17] MHGT 1900. 190.

[18] Reiszig 1901. 599., 628.

alkormányzó, budai várnagy alvárnagyaként szolgált,[19] két évvel később, Szabolcs vármegye 1425. január 25-én kelt jelentéstételében pedig szabolcsi alispánként szerepel.[20] Ennél is kevesebbet tudunk a családról. A címeradomány a kedvezményezettek sorában említi még Adorján testvéreit, Sebestyént és Balázst, valamint – a rokonsági viszony mindenféle közelebbi meghatározása nélkül – két rokonát, János és Gáspárt. Utóbbi talán azonos lehetne azzal a Félegyházi Gáspárral, aki az 1447. évi budai országgyűlésen Bács vármegye követeként volt jelen,[21] ám a címernyerő Félegyházi család Bács megyei birtoklására nincsen adatunk. Közel harminc évvel későbbről pedig tudunk egy Félegyházi János nevű királyi udvarnokról,[22] ez utóbbi esetében azonban a források szűkössége és a két adat közti nagy időbeli távolság miatt elképzelhető, hogy már a következő generáció egyik tagjáról van szó. Reiszig Ede szerint a család tősgyökeres bihari (vélhetően köznemesi) famíliának számított, 1405–1464 között Biharfélegyházán és Köröstarcsán voltak birtokai. Középkori történetükről nem tudunk többet, a későbbi történetükre vonatkozóan Reiszig maga is csak két elszigetelt adatot (egy 16., illetve egy 18. századit) hoz.[23] Leszármazottaik ennek ellenére minden bizonnyal az újkorban is élhettek, az átíró oklevél tanúsága szerint a váradi káptalan bizonyos Földessy András szabolcsi nemes kérésére írta át a címeradományozást (illetve egyidejűleg vezette be azt saját protokollumába), atyafiai, Földessy János Heves megyei és Földessy Gáspár bihari nemesek számára is kiállítva egy-egy hiteles másolatot.

A címerkép – amennyiben elfogadjuk Reiszig Ede közlését – a következő: fekete mezőben, zöld pázsiton álló természetes színű daru, csőrében egy nyakára tekeredő kék kígyót tartva. Sisakdísz és sisaktakaró nincsen. A címer kivitelezésének jellemzésétől – fenntartva fent említett kételyeinket – ehelyütt eltekintünk, a leírt címerkép azonban hitelesnek tűnik, ráadásul hazai heraldikánkban nem is egyedülálló. Csőrében tekergőző kígyót tartó madáralak (gólya) található ugyanis az 1415. évi Somkereki-címereslevélben[24] és

[19] Engel 1996. I. 288.

[20] DL 55 476.; Engel 1996. I. 186.

[21] Nagy 1857–1868. IV. 150.; Engel 1996. I. 517.

[22] Nagy 1857–1868. IV. 150.

[23] Reiszig 1901. 628.

[24] DL 104871. – kiadása: Weisz 2008. 77.; MHH I. 37–38. (III. sz.); Décsényi 1892. 105.; Telekioklt. I. 406–407. (a címerkép színes rekonstrukciójával); MNM II. 28–29. (12. sz.); ZsO V. 135. sz.

a sajnos csak említésből ismert, 1432. évi Mérai-armálisban[25] is, miként arra már Rugonfalvi Kiss István is felhívta a figyelmet.[26].

Kálmán Dániel

[25] Eredetije lappang vagy elveszett, korábban a jászói konvent levéltárában volt – Abaúj-Torna vm. 345., 533. (az oklevél kisméretű facsimiléje); Csoma 1897. 393–394., VI. t. 28. sz. (a címerkép rajza); Radocsay 1957. 290.

[26] Rugonfalvi Kiss 1903. 121–122. p.

3.

Bécs, 1453. február 28. – *V. László király címeradománya szokonyai Fejér Osvát és atyafia, szokonyai Fejér László, pádéi Fodor Frank, Szokonyai László és Miklós, Királyi László és ennek atyafia: Tamás, Matéi Tamás és István, valamint Mátéi Péter fia Tamás részére.*

Eredeti: SzSzBML Mohács előtti oklevelek 37. (DF 281316.). Hártya (542 × 343 mm), az oklevél elején festett címerképpel (122 × 158 mm). Gótikus kurzív írás, az első sorban hosszított kezdőbetűkkel. Az oklevél jobb felső sarkában kancelláriai feljegyzés: *Commissio domini regis*. Jobb alsó sarkában: *Commissio domini regis domino Ladislao de Gara palatino referente, Nicolaus vicecancellarius*. Függőpecsétje elveszett. A restaurált oklevél több helyen lyukas és foltos. Kiad.: Balogh–Érszegi Oklt 117–118. (59. sz.) – Irod.: Csoma 1906. 24.; Kempelen 1911–1932. IV. 66. (hibás, 1454. évi dátummal) 146., VI. 14. ; Radocsay 1957. 292. (hibás, márc. 1-i napi dátummal) ; Nyulászsiné Straub 2005. 253. (115. sz.)

Ladislaus Dei gratia Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatie etc. rex Austrieque et Stirie dux, necnon marchio Moravie etc. tibi fideli nostro egregio Osualdo Feyer de Zokona comiti Gomorensi ac capitaneo castelli Derenchen salutem gratiamque nostram regiam et favorem. A claro lumine throni regie maiestatis, velut e sole radii, nobilitates legittimo iure procedunt, et omnium nobilitatum insignia a regia claritate dependent, ita, ut omne nobile generositatis insigne a gremio proveniat regie maiestatis. Sane attentis et in nostris precordiis digna mentis consideratione pensatis multimodis tuis fidelitatibus et fidelium servitiorum gratuitis meritis, quibus, uti didicimus, pro nostri honoris a[u]gmento et regni nostri defensione adversum sevos Teucros,[1] tam fidei, quam regni nostri hostes et etiam alios eiusdem regni nostri inimicos fideliter et viriliter dimicando continue Sacre Corone regni consequenterque maiestati nostre laudabiliter studuisti, eoque ferventius et diligentius in antea studebis complacere, quo te et tuos singularibus honoris gratiis a nostra celsitudine conspexeris fore insignitos, tibi et per te Ladislao de eadem Zokona fratri tuo, item Frank Fodor de Pade ac Ladislao et Nicolao de dicta Zokona, necnon Ladislao de Kyraly et Petro fratri eiusdem atque Thome et Stephano de Matheh ac alteri Thome filio Petri de eadem Matheh vestrisque heredibus et posteritatibus universis hec arma seu nobilitatis insignia, prout et quemadmodum ipsa arma seu nobilitatis insignia in principio seu capite presentium litterarum nostrarum

[1] Teucros] *recte:* Turcos

suis appropriatis coloribus arte pictoria figurata sunt et distinctius expressata, animo deliberato et ex certa nostre maiestatis scientia dedimus et contulimus, ymmo ex habundantiori plenitudine nostre specialis gratie concedimus, et [pre]sentibus elargimur, ut vos vestrisque heredes et posteritates universe pretacta arma seu nobiltitatis insignia more aliorum [ar]mis untentium amodo inantea ubique in preliis, hastiludiis, torneamentis ac aliis omniis exercitiis nobilibus et militaribus, necnon sigillis, [an]ulis, velis, cortinisque et generaliter in quarumlibet rerum et exped[itionum] generibus gestare, omnibusque et singulis gratiis, honoribus et libertatibus, [quibus] ceteri proceres nobiles m[ilit] esque et [client]es regni nostri [armis utentes] quom[odolibet] consuetudine vel de iure freti sunt et gavisi, frui et gaudere [possitis] atque valeatis, de talisque singularis et specialis nostre gratie an[tidoto mer]ito exultetis, ac tanto amplioris studio ad honorem regie maiestatis vestra in antea solidetur intentio, quanto vos largiori favore regio preven[tos con]spicitis et munere gratiarum. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungarie utimur, inpendenti conmunitas duximus concedendas. Datum Wyenne, in feria quarta proxima post festum beati Mathie apostoli, anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio, regni autem nostri anno tredecimo.

***

A címer négyszeres, bal felső és jobb alsó sarkában növényi motívumokkal díszített, négyszögletű keretbe van foglalva. A kép arany hátterét élére állított kettős rombuszokból álló arany minta díszíti. A háromszögletű címerpajzs a négyezetben középen, jobbra, az oklevél szövege felé döntve helyezkedik el. A pajzs kék mezejében felnyúló levágott vértezett ezüst kar kardot tart. A kart jobbra néző nyílvessző fúrja át, a kard alatt arany félhold. A pajzs tetején két csőrös sisak helyezkedik el, a nagyobbik balra néz, sisakdísze a függőlegesen álló címerkép, a kisebbik jobbra néz, és sisakdísze sisakfoszlány. A nagyobb sisak nem magasodik a kisebb fölé. A sisak két oldaláról kétfelé csapódó sisakfoszlányok indulnak ki, színüket nem ismerem. Az armális szövege a címerképet nem írja le.

A címerszerző szokonyai Fejér Osvát Hunyadi János, majd Szilágyi Mihály familiárisa volt. 1444-ben országgyűlési követként,[2] 1452. június 26-án és 1453. augusztus 20-án mint gömöri ispánnal találkozunk vele,[3] 1456 június 19-én (*Zobonai* névalakkal) és 1457. január 17-én pedig mint Hunyadi és Szilágyi

[2] Engel 1996. I. 517.

[3] Engel 1996. I. 132.

csanádi alispánja szerepel.[4] A Gömör megyei Derencsény várának kapitányaként csak jelen oklevél emlékezik meg róla.[5] A Szokonya településnév Csánki szerint „nemesi előnévben a mai Bánát-Komlós vidékén fordul elő Csanád vagy Temes megyében".[6] A szokonyai Fejér családról kevés információval rendelkezünk, Osvát atyafiáról, Lászlóról nincs más forrás, azt azonban tudjuk, hogy 1482-ben Szokonyai Márton még birtokos a térségben.[7] Az oklevél többi kedvezményezettje, akiknek Fejér Osvát érdemei folytán lett részük a kegyben, szintén kevéssé ismert. Pádéi Fodor Frank királyi emberként szerepelt 1451-ben egy birtokbaiktatáskor,[8] és talán ugyanezen Fodor család másik ágának tagjai szerepelnek több korabeli Csanád megyei oklevélben.[9] Pádé (vagy Podvej) helység maga is Csanád vármegyében található.[10] Fodor Lászlóról és Fodor Miklósról semmit nem tudunk. Királyi László 1453. június 26-án tűnik fel Fejér Osvát mellett gömöri ispánként, azonban további sorsáról nincs tudomásunk. Rokonát, Pétert és annak fiát, Tamást nem ismerjük, ahogyan Mátéi Tamást sem, azonban István esetében elképzelhető, hogy azonos azzal Mátai Istvánnal, aki 1447-ben torontáli követ volt. Az azonosságot alátámaszthatja, hogy ugyanebben az évben szintén torontáli követ volt Mátai Osvát is:[11] a ritka név azonossága talán rokonságra utal címerszerzőnkkel. Összességében tehát elmondható, hogy szokonyai Fejér Osvát egy csanádi nemesi család tagjaként a Hunyadiak szolgálatában futott be karriert, és szolgálataiért, valamint az oklevél szövegéből kiindulva törökellenes hőstetteiért címert kapott, amelyet családtagjai is használhattak. Atyafiai közül Osvát legalább Királyi Lászlót is kisebb karrierhez segítette. A család szerencséje azonban Osvát karrierjével valószínűleg meg is szakadt, további sorsáról nagyon kevés az adat, ami legalább részben a Csanád megyei oklevelek nagyarányú pusztulásának is köszönhető. Meglepő, hogy szokonyai Fejér Osvát címerszerző érdemeként a király a törökök elleni hőstetteket emeli ki, hiszen Hunyadi ebben az időben a husziták elleni felvidéki harcokkal volt elfoglalva. Osvátról mint gömöri ispánról is inkább feltételezhető lenne, hogy ezekben a küzdelmekben tüntette ki magát, főleg, hogy a Giskrától 1452 nyarán elfoglalt Derencsény kapitányává is őt nevezte ki

[4] Engel 1996. I. 123.

[5] Engel 1996. I. 298.

[6] Csánki MTF II. 71.

[7] DL 18620.

[8] DL 14485.

[9] 1440: DL 72418.; 1450: DL 14438.; 1451: DL 14443., 14473.

[10] Csánki MTF I. 701.

[11] Engel 1996. I. 520.

Hunyadi. Persze mint Hunyadi-familiárisnak és délvidéki nemesnek törökök ellen szerzett érdemei is bőven lehettek.

A címer heraldikai szempontból a korban megszokott ismertetőjegyeket mutatja: balra dőlt doborpajzsban könyökénél lándzsával átdöfött, kardot tartó páncélos jobb kart ábrázol, a sisakdísz a címerábrát ismétli. A 15. század derekán jellegzetesnek számít a török harcokra közvetlenül utaló címermotívum, és az, hogy ezt valamilyen kiemelt szerepben ábrázolt motívummal teszik egyedivé (jelen esetben ilyen a lándzsa). A címer kivitelezése művészettörténeti szempontból jelentéktelen, egy ismeretlen bécsi festő munkája, csak rombuszmintás háttere miatt érdekes, amely az ún. „első budai címerfestő" munkásságában is visszaköszön, ezzel is mutatva a hazai címerfestés első mesterének bécsi kötődéseit.[12]

Mihálykó Ágnes

[12] Radocsay 1957. 280–281.

4.

Prága, 1454. július 13. – *V. László király címeradománya pucki Flins Miklós, valamint apja, Miklós és testvérei: János, Péter, Erasmus és Donát részére.*

Eredeti: AHMB Nobilitaria, Armales, ZA 39. (DF 277950.). Hártya (460 × 270 mm), az oklevél elején festett címerképpel (110 × 132 mm). Gótikus kurzív írás, az első sorban díszített kezdőbetűkkel. Az oklevélen felül és a jobb alsó sarokban kancelláriai feljegyzés: *Commissio domini regis*. Függőpecsétje a fényképen nem látszik. Kiad.: Faust 1937. 40–41. – Irod.: Horváth 1907. 198.; Bottló 1938. 46.; Radocsay 1957. 281–282., 292.; Radocsay 1959. 342., 357.; Nyulásziné Straub 2005. 253. (118. sz.)

Ladislaus Dei gratia Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatie etc. rex ac Austrie et Stirie dux, necnon marchio Moravie etc. tibi fideli nostro Nicolao Flins de Puczk nobili de terra Brussie, civi civitatis nostre Posoniensis salutem gratiamque regiam et favorem. A claro lumine throni regie maiestatis, velut e sole radii, nobilitates legittimo iure procedunt et omni[1] nobilitatum insignia a regia claritate dependent, ita, ut omne nobile generositatis insigne a gremio proveniat regie maiestatis. Sane attentes[2] et in nostris precordiis digna mentis consideratione pensatis multimodis tuis fidelitatibus et fidelium servitiorum meritis ac integerrima mentis constantia, quibus tu primum progenitoribus nostris et tandem nobis precipue in proxime preteritis disturbiorum temporibus te et tua multis fortune casibus pro nobis submittendo gratum te reddidisti et acceptum, quorum intuitu volentes tibi aliquas nostre benivolentie ostendere primitias, hec arma seu nobilitatis insignia, prout et quemadmodum in principio seu capite presentium litterarum nostrarum pictoris arte suis apropriatis coloribus depicta sunt et distinctius expressata, animo deliberato et ex certa nostre maiestatis scientia dedimus et contulimus, ymmo ex habundantiori plenitudine nostre specialis gratie concedimus, et presentibus elargimur, ut tu, sed et nobiles Nicolaus similiter Flins de eadem Puczk pater necnon Iohannes, Petrus, Erasmus et Donatus fratres tui carnales vestrique heredes et posteritates universe pretacta arma seu nobilitatis insignia more aliorum armis utentium a modo inantea ubique in preliis, hastiludiis, duellis, torneamentis ac aliis omnibus exercitiis nobilibus et militaribus, necnon sigillis, anulis, velis,

[1] omni] *recte:* omnium

[2] attentes] *recte:* attentis

cortinis et generaliter in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub eisdem gratiis, honoribus et libertatibus, quibus ceteri nobiles armis utentes quomodolibet consuetudine vel de iure gaudent et fruuntur, uti et gaudere possitis atque valeatis, de talisque singularis et specialis nostre gratie antidoto merito exultetis ac tanto ampliori studio ad honorem regie maiestatis nostra inantea solidetur intentio, quanto vos largiori favore regio proventos conspicitis et munere gratiarum. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungarie utimur, inpendenti conmunitas duximus concedendas. Datum Prage, in festo beate Margarethe virginis, anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto, regnorum autem nostrorum anno Hungarie etc. quintodecimo, Bohemie vero primo.

***

Jelen armálisra Horváth Sándor talált rá, és ugyanő közölte a címer leírását 1907-ben: balra dőlt pajzsban fekete mezőben hármas arany kristályhegy emelkedik. A pajzs jobb sarkán balra fordult csőrsisak ül, ezen arany korona van. Sisakdísz: aranygombos, fekete ruhás jobb kéz a pajzson ábrázolthoz hasonló hármas sárga kristálykövet tart, a sisaktakaró takaró fekete-arany.[3] A címerábrázolást gyöngyökkel és ékkövekkel díszített, négyzetes keret fogja közre.[4] A „realisztikusan megfestett keretléccel" kapcsolatban két fontos szempont emelhető ki. Egyrészt ezen motívumon keresztül lehetséges párhuzamot vonni a korszak két Prágában kelt oklevele között (a másik az 1437-ben kibocsátott Aszúvölgyi-armális),[5] másrészt ez a típusú díszítés korai reneszánsz vonásnak is tekinthető.[6] Az oklevél első sorának díszített kezdőbetűi általánosan jellemzők az 1415–1460 között kelt magyarországi armálisokra.[7]

Az oklevél szövegéből kiderül, hogy puck-i Flins Miklós német területről érkezett nemes, Pozsony város polgára volt. 1445–1460 között többször látott el feladatokat városi esküdtként,[8] négy alkalommal pedig a város polgármestere volt (1450–1451, 1456–1457, 1461–1462, 1464).[9] Egy budai polgárcsalád lányát, Munich Magdolnát vette feleségül. Ezzel jelentős vagyonra tett szert,

[3] Horváth 1907. 198.

[4] Radocsay 1957. 282.

[5] Radocsay 1957. 281.

[6] Radocsay 1957. 282.

[7] Radocsay 1957. 272.

[8] Ortvay 1892–1912. III. 413–416.

[9] Ortvay 1892–1912. III. 329–395.

ugyanis – egyetlen fiútestvérük halála után – Magdolnára és leánytestvéreire maradt az egyik leggazdagabb budai família, a Siebenlinder család vagyona, amely már korábban is leányágon öröklődött. [10]

Biriszló Bence

[10] Kubinyi 1966. 242., 244.

5.

Győr, 1456. január 31. – *V. László király címeradománya Szentei (másképpen Sárói) Mátyás deák, apja: Gergely, fia: József, testvérei: Bálint és Imre, valamint atyafia: Simon részére.*

Eredeti: DL 50530. Hártya (522 × 283 mm), az oklevél elején festett címerképpel (98 × 122 mm). Gótikus kurzív írás, az első sorban a szavak, valamint az egész oklevélben a nevek és a mondatok kezdőbetűi díszítettek. Az oklevél jobb felső sarkában kancelláriai feljegyzés: *Comissio propria domini regis.* Hátlapján újkori jelzet. Függőpecsétje elveszett. Irod.: Csoma 1906. 24.; Áldásy 1923. 51.; Radocsay 1957. 292.; Radocsay 1959. 340.; Nyulászsiné Straub 1987. 121. (a címer színes fényképe: XX. t.); BerténYi 2003. 41.; Nyulászsiné Straub 2005. 253. (122. sz.)

Ladislaus Dei gratia Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatie etc. rex Austrieque et Stirie dux, necnon Marchio Moravie etc. tibi fideli nostro Mathie litterato filio Gregorii de Zenthe alias de Saro salutem gratiamque nostram regiam et favorem. A claro lumine troni regie maiestatis, velud e sole radii, nobilitates legittimo iure procedunt, et omnium nobilitatum insignia a regia claritate dependent, ita, ut omne nobile generositatis insigne a gremio proveniat regie maiestatis. Sane tum ad nonnullorum fidelium nostrorum humilime supplicationis instantiam per eos pro tui parte nostre porrecte maiestati, tum etenim consideratis fidelitatibus et fidelium servitiorum tuorum meritis, quibus tu, uti didicimus, iuxta tue possibilitatis exigentiam nobis et Sacre Corone dicti regni nostri Hungarie sub locorum et temporum diversitate cum omni fidelitatis constantia studuisti, eoque ferventius et diligentius imposterum studebis complacere, quo te et tuos singularibus honoribus et gratiis a nostra celsitudine conspexeris esse insignitos, tibi et per te Gregorio patri ac Ioseph filio, necnon Valentino et Emerico carnalibus ac Simoni patrueli fratribus tuis de eadem Zenthe alias de dicta Saro vestrisque heredibus et posteritatibus universis hec arma seu nobilitatis insignia, prout et quemadmodum ipsa arma seu nobilitatis insignia in principio seu capite presentium litterarum nostrarum suis apropriatis coloribus arte pictoria figurata sunt et distinctius expressata, animo deliberato et ex certa nostre maiestatis scientia dedimus et contulimus, ymmo ex habundantiori plenitudine nostre specialis gratie concedimus et presentibus elargimur, ut vos vestrique heredes et posteritates universe pretacta arma seu nobilitatis insignia more aliorum nobilium armis

utentium a modo in antea ubique in preliis, hastiludiis, duellis, torneamentis ac aliis omnibus exercitiis nobilibus et militaribus necnon sigillis, anulis, velis, cortinis et generaliter quarumlibet rerum ac expeditionum generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo, quali vos ab universis et singulis, cuiuscumque condicionis, preeminentie, status, gradus vel dignitatis existant, insignitos dici ac veros nobiles nominari et teneri volumus, ac etiam reputari, gestare omnibusque et singulis gratie honoribus et libertatibus, quibus ceteri proceres nobiles militesque et clientes regni nostri armis utentes, quolibet consuetudine vel de iure freti sunt et gavisi, frui et gaudere possitis atque valeatis, de talisque singularis et specialis nostre gratie antidoto merito exultetis, ac tanto ampliori studio ad honorem regie maiestatis vestri inantea solidetur intentio, quanto vos largiori favore regio preventos conspicitis et munere gratiarum. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungarie utimur, inpendenti communitas duximus concedendas. Datum Iaurini, sabbato proximo ante festum purificationis beate Marie virginis, anno Domini millesimo quadragentesimo quinquagesimo sexto, regnorum autem nostrorum anno Hungarie etc. sextodecimo, Bohemie vero tertio.

***

A címer balra dőlő doborpajzs, melynek kék mezejében a festő jobbra fordított arany ekét ábrázolt. Az eke élénél kevés barna (természetes színű) föld, mögötte legallyazott rózsafa látható három virágzó rózsával. A pajzson balra forduló csőrsisak ül, ennek sisakdísze megegyezik a pajzson látható rózsatővel. A sisaktakaró vörös-arany. A címerfestmény jó állapotban maradt fenn. A keretes tükör mezejét díszítő körmustra több korabeli armálissal rokonságot mutat. Elsőként az 1415-ben, Konstanzban készült Somkereki, Tamásfalvi és Hothvafői okleveleket kell megemlíteni, melyeken a címerkompozíciót övező keretet rombuszos-körös motívumok töltik ki.[1] Közelebbi párhuzamot jelent azonban mind időben, mind díszítéstechnikájában az 1453-ban, Bécsben kiadott Leőwey armális, ugyanis itt is megfigyelhető, hogy a kereten belüli mezőt fekete körökkel díszítették.[2] A Szentei (Sárói) család címerének különlegességét a pajzson lévő fordítós (ágy- vagy nehéz-) eke adja. A 15. századi armálisokon igen ritka a mezőgazdasági vagy iparoseszközök címeren való ábrázolása.[3] A későbbi időszakokban azonban egyre gyakoribb szokássá vált,

[1] Radocsay 1959. 323.

[2] Radocsay 1959. 340.

[3] Nyulásziné Straub 1987. 121.

mutatva a család tevékenységi körét.[4] A Szentei (Sárói) családdal kapcsolatban nem tudjuk, hogy a címerszerzők és az eke között milyen összefüggés állhatott fenn. A címer leírása az oklevélben nem szerepel.

Az armálisban szereplő család Szentéről vagy Zenthéről kapta a nevét, amely helység Nógrád megyében található. A címernyerőkről nem sok információval rendelkezünk: Szentei Mátyás, aki deákként működött, apjával, Gergellyel a korona iránt tanúsított hűségük elismeréseként részesültek V. László király által címeradományban. Az oklevél narratiója meglehetősen semmitmondó formulát használ ezzel kapcsolatban, a címernyerők további érdemei, tettei nem ismeretesek. Magáról a családról csupán annyit tudunk, hogy egyik ága a címeradományban részesülő Gergely fiával, Sebestyénnel 1499-ben kihalt. Szentei Sebestyén birtokait ezután Werbőczy István kapta meg, amivel szemben a család másik ágából származó Szentei Péter tiltakozott. Mivel Péternek sem voltak fiú örökösei, a Szentei családnak vele a 16. században magva szakadt.[5]

Toronyi Alexandra

[4] BerténYi 2001. 41.

[5] Nagy 1857–1868. X. 615.

6.

Buda, 1456. márc. 30. – *V. László király címeradománya csíkszentmártoni Bec Jakab, atyja testvére, csíkszentmártoni Bec Bálint és annak fiai: Barnabás és Péter, valamint rokonai, Árokpataki Simon, Szentsimoni Tamás és Máté, Galambfalvi István fiai: András, Péter és Gergely, valamint Csíkszenttamási Szilveszter és annak fia: Lázár részére.*

Eredeti: Arhiva Istorica a Filialei din Cluj a Academiei RR (Kolozsvár), Erdélyi Múzeum Egyesület levéltára, Címereslevelek 3. (DF 254919). Hártya (méretadatai nem ismertek), az oklevél elején festett címerképpel. Gótkius kurzív írás. Függőpecsétje elveszett. Kivonata: MNM I. 447. (517. sz.) – Irod.: Radocsay 1957. 272., 292.; Nyulásziné Straub 2005. 254. (127. sz.)

Ladislaus Dei gratia Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatie etc. rex Austrieque et Stirie Dux necnon Marchio Moravie etc. tibi fideli nostro Iacobo Bec de Chykÿzenthmarthon salutem gratiamque nostram regiam et favorem. A claro lumine regie maiestatis troni, velud e sole radii, nobilitates legittimo i[ure] procedunt, et omnium nobilitatum insigna a regia claritate dependent, ita, ut omne nobile generositatis insigne a gremio proveniat regie maiestatis. Sane tum ad nonnullorum fidelium nostrorum [h]umillime supplicationis instantiam per eos pro tui parte nostre porrecte maiestati, tum item consideratis fidelitatibus et fidelium servitiorum tuorum meritis, quibus tu, uti didicimus, iuxta tue possibilitatis exigentiam nobis et Sacre Corone dicti regni nostri Hungarie sub locorum et temporum diversitate cum omni fidelitatis constantia studuisti, eoque ferventius et diligentius imposterum studebis conplacere, quo te et tuos singularibus honoribus et gratiis a nostra celsit[udi]ne conspexeris esse insignitos, tibi et per te, Valentino Bec de Chykÿzenthgewrgh patruo tuo ac Barnabe et Petro filiis eiusdem Valentini, item Simoni de Arokpathak ac Thome et Matheo de Zenthsimon, necnon Anthonio filio condam Stephani ac Andree, Petro et Gregorio filiis condam Georgii de Galambfalwa, preterea Silvestro de Chykÿzenthamas et Lazaro filio eiusdem Silvestri affinis tuis vestrisque heredibus et posteritatibus universis hec arma seu nobilitatis insignia, videlicet clipeum, cuius campus partim, a parte scilicet inferiori est rubeus, partim vero, a parte utputa superiori est flavus seu celestinus, cum f[orma] armorum, videlicet stella aure[a in]

inferiori, ac duo capita leonum penes sese unum telum seu sagittam in ore pariter tenentia in superiori partibus eiusdem clipei, super ipso quoque clipeo depicta est galea cum czottis flavei seu celestini et fulvi seu aurei colorum ad similitudinem iubarum quasi vento agitatarum hinc atque hinc ex eadem dependentibus, in summitate eiusdem galee pro crista presignate seu figurate sunt tres penne strucionis, quarum media aurei et relique due flavei colorum, prout et [quem]admodum ipsa arma seu nobilitatis insignia in presentium seu capite presentium litterarum nostrarum suis apropriatis coloribus arte pictoria figurata sunt et destrinctius expressata, animo deliberato et ex certa nostre maiestatis scientia dedimus et contulimus, ymmo ex habundantiori plenitudine nostre specialis g[rat]ie concendimus, et p[resentibus elargi]mur, ut vos vestrique heredes et posteritates universe pretacta arma seu nobilitatis insignia more aliorum nobilium armis utentium a modo [in alea in] preliis, hastitudiis, duellis, torneamentis, ac aliis omnibus exercitiis nobilibus et militaribus, necnon sigillis, anulis, velis, cortinis et gene[raliter quorumlibet rerum] ac expeditionum generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo, quali vos ab universis et singulis cuiuscumque condicionis, preeminetie, [status (?), gradus (?)] vel dignitatis existant insignitos dici, ac veros nobiles nominari et teneri volumus et etiam reputari, gestare omnibusque et singulis gratiis, honoribus et libertati[bus,] quibus ceteri proceres, nobiles militesque et clientes regni nostri armis utentes quolibet consuetudine vel de iure freti sunt et gavisi, frui et gaudere possitis atque valeatis, de talisque [singularis] et specialis nostre gratie antidoto merito exultetis, ac tanto ampliori studio ad honorem regie maiestatis vestra in antea solidetur intentio, quanto vos largiori favore regio preventos conspicitis et munere gratiarum. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungarie utimur, inpendenti communitas duximus concedendas. Datum Bude, feria tertia proxima post festum Pasce Domini, anno eiusdem millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto, regnorum nostrorum anno Hungarie etc sextodecimo, Bohemie vero tertio.

***

Csíkszentmártoni Bec Jakab 1456. március 30-án nyert rokonaival együtt nemességet és címert. Ebből a családból erednek a csíkszentmártoni Becék és a homoródszentmártoni Bírók.[1] A szakirodalom szerint valamennyiük címere azonos: az 1456-os oklevél címermotívumai valóban megtalálhatók a két újkori

[1] Címeres könyv 55. – A 'Becze' alak a Becz név egyik változata lehet: Nagy 1857–1868. I. 267.

család címerében is, ám a motívumok elrendezése a pajzson azok esetében eltérő.[2] A család 15. századi történetéről nem sikerült adatokat feltárnom, 1505-ben viszont Bec Imre részt vett az az agyagfalvi gyűlésen. Valószínűleg az ő fia lehetett az a Bec Imre, aki 1583-ban Csíkszék, valamint fiúszékei: Gyergyó és Kászon főbírájaként szerepelt, valamint 1583-ban Báthory Zsigmond fejedelemtől húsz jobbágytelket kapott. A család leszármazottai a 19. században is a csíkszentmártoni birtokosok sorai közt voltak.[3]

Ezen armális egyike az V. László által kiadott tizenhét fennmaradt címereslevélnek. Az oklevél eredeti példányát erdélyi levéltárban őrzik, a magyar kutatás számára könnyen hozzáférhető fénykép az internetes DL/DF adatbázisban nagyon rossz minőségű, régi fotónagyítás, amelyen a címer csak nehezen vehető ki. A kép és az oklevél szövege szerint vágott doborpajzs alsó, vörös mezejében arany csillag lebeg, míg felső, kék mezejében két egymás felé tekintő oroszlánfej, amelyek szájukban jobbra néző nyílvesszőt tartanak. A címerpajzson csőrsisak ül, ennek sisakdísze három toll: a két szélső toll kék, a középső toll arany színű. A korabeli heraldikai udvariasságnak megfelelően a sisak a király neve felé tekint. A német birodalmi címerábrázolási szokásokkal szemben a magyar gyakorlatnak megfelelően a címerábrázolás az oklevél szövege előtt szerepel. Ahogy 1456 utáni armálisaink túlnyomó része, ez az oklevél is Budán kelt. Bár a budai gótikus címerfestés virágkora lehanyatlott, a címerábrát övező keret sarkait díszítő virágábrázolások – amelyek a korabeli gótikus templomok boltozatainak záróköveinek ornamentikáját idézik –, valamint a keret mellett futó indadísz tipikus gótikus stílusjegynek számít, amelyek által címereslevelünk méltán illeszthető a Budán kiadott harmincnégy gótikus armális közé.[4].

Ternovácz Bálint

[2] Vö.: Magyarország címeres könyve 317.

[3] Nagy 1857–1868. I. 267.

[4] Radocsay 1957. 272.

7.

Bécs, 1456. július 9. – *V. László király címeradománya Mikolai László és György, valamint fiaik: János, Mihály, István, Miklós, Tamás és Péter részére.*

18. századi egyszerű másolat: DL 72374. A másolat szövegének végén az eredetiről vett kancelláriai feljegyzés: *Ex commissione propria domini regis Stephanus praepositus Agriensis vicecancellarius*. A másolat szövegében több helyen szereplő kipontozott részeket igyekeztünk a szögletes zárójelek között korabeli formulák alapján kiegészíteni. Irod.: Nyulászíné Straub 2005. 254. (129. sz. – hibás, július 3-i napi kelettel)

Ladislaus Dei gratia Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatie etc. rex Austrieque et Styrie dux, nec non marchio Moravie etc. vobis fidelibus nostris Georgio, nec non Ladislao de Mykola nobilibus dicti regni nostri Hungarie salutem gratiamque nostram regiam et favorem. A claro lumine throni regie majestatis, velut e sole radii, nobilitates legittimo jure procedunt, et omnium nobilitatum insignia a regia claritate dependent, ita, ut omne nobile generositatis insignium a gremio proveniat regie majestatis. Sane attentis et in nostris precordiis digna mentis consideratione pensatis multimodis vestris fidelitatibus et fidelium servitiorum gratuitis meritis, quibus pro nostri honori augmento et regni nostri statum tuendo adversus sevos Turcos tum fidei, quam regni nostri Hungarie praedicti hostes viriliter pugnando studuistis, eoque frequentius et diligientius inposterum studebitis complacere, quo vos ex vestris singularibus honorum gratiis a nostra celsitudine inspexeritis fore insignitos, vobis et per vos Johanni et Michaëli tuis scilicet Georgii idem Stephano, Nicolao, Thome et Petro tuis videlicet Ladislao[1] filiis vestrisque et eorundem heredibus et posteritatibus universis hec arma seu nobilitatis insignia, que in principio seu capite presentium litterarum nostrarum suis appropriatis coloribus arte pictoria figurata sunt et distinctius expressata, animo deliberato et ex certa nostra majestatis scientia dedimus et contulimus, immo ex habundantiori plenitudine nostre specialis gratie concedimus, et presentibus elargimur, ut vos vestrique heredes et posteritates universi [predic]ta arma seu nobilitatis insignia more aliorum armis utentium a modo inantea ubique in preliis, hostilium[2] ac aliis omnibus exercitiis nobilibus et militaribus, imo in sigillis, anulis, velis,

[1] Ladislao] *recte:* Ladislai

[2] hostilium] *recte:* hastiludiis

corthinis et generaliter in quarumlibet [rerum et exped]itionum generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo, quali vos ab universis et singulis, cuiuscumque conditionis (!), [status, gradus] vel dignitatis existant, hominibus insignitos dici ac veros nobiles nominari et teneri volumus, ac etiam reputari, et singuliis gratiis honoribus et libertatibus, quibus ceteri proceres nobiles militesque et clientes regni nostri armis ute[ntes], videlicet consuetudine vel de iure freti sunt et gavisi, frui et gaudere possitis atque valeatis, de talisque singularis et specialis [nostre gratie a]ntidoto merito exultetur, ac tanto ampliori studio ad honorem regie majestatis vestra inantea solidetur intentio, quanto vos largiori favore regio prevento conspicitis et munere gratiarum. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungarie utimur, inpendenti communitas vobis duximus concedendas. Datum Wyenne, octava die festi visitationis beate Marie virginis, anno Domini millesimo quadrigentesimo quinquagesimo sexto, regnorum autem nostrorum anno Hungarie etc. decimo septimo, Bohemie vero tertio.

***

A Mikolay-család 1456. július 9-én V. László királytól nyerte el címeradományát. Az eredeti oklevél nem maradt ránk, a címereslevél szövege egy 18. századi másolatban található meg. Az oklevél szövegének átírása során a másolónak több olvasati problémája is volt Az eredeti címeradomány ugyan nem maradt fenn, de a másoló az oklevél szövegét követően leírást készített az oklevél pecsétjéről és a címerről is. Az oklevelet függőpecséttel erősítették meg. A címer a leírás szerint kék mezőben, ezüst pázsiton ágaskodó, szájában zöld ágat tartó szarvast ábrázolt.

A címert elnyerő Mikolay család régi szatmári köznemesi família volt.[3] Történetüket egészen 1216-ig vezethetjük vissza, ebben az évben ősük, Merc comes II. Andrástól megkapta Mikolát.[4] A család a 14. századra a szatmári Szárazbereken is jelentős birtokokkal rendelkezett. Erről tanúskodik, hogy 1327-ben a korábban elzálogosított szárazbereki birtokot Domonkos fia Mikolay János visszaváltotta Csáki Istvántól.[5] 1362-ben már a család Simát is birtokolta is.[6] A család tagjai közül 1425-ben Mikolay Jánost királyi emberként szerepelt. Az 1456-ban címert elnyerő Mikolay László és György részt vettek

[3] A család a nevét a történelmi Szatmár vármegyében található Mikoláról kapta (Micula). A település ma Romániához tartozik, Szatmárnémetitől északkeletre fekszik, a Túr mentén.

[4] 1216: DL 72374.

[5] Nagy 1857–1868. VII. 490.

[6] 1362: DL 72374.

a törökök elleni hadjáratban, de róluk más információval nem rendelkezünk. A család birtokai II. Ulászló király adománya révén 1496-ben Tatárfalvával bővültek.[7] 1500-ban szintén II. Ulászló király azt bizonyította, hogy Mikola, Sima és Szatmárberek birtokok Mikolay Mihály fiaihoz, Gergelyhez, Jánoshoz és Györgyhöz tartoztak. Ezeket a területeket korábban Bátori András foglalta el tőlük. [8]

A mohácsi csata után a család legismertebb tagja Mikolay Ferenc volt, aki 1528-ban I. Ferdinánd pártján állva az uralkodótól megkapta a bihari Hódost és Kovácsi pusztát. Nyolc évvel később már Ferencet János király oldalán találjuk, ekkor Szamosberek és Sima településeken kapott területeket. Valószínűleg ugyanez a Mikolay Ferenc 1548-ban ítélőmester volt. 1574-ben Mikolay Ferenc, János, Mihály és Zsigmond kiváltságot kapott, hogy Mikola határában hidat és vámot állítsanak fel. A 17. század második felétől kezdve a vármegyei igazgatásban is magasabbra jutott a família: Mikolay András 1658-1660-ig Szatmár megye alispánja, 1702 és 1710 között pedig Mikolay György szatmári szolgabíró volt.[9]

Gál Judit

[7] Kempelen 1911–1932. VII. 209.

[8] 1500: DL 72374.

[9] Nagy 1857–1868. 493-494. p.

8.

Buda, 1457. május 5. – *V. László király címeradománya dobócai Zalai László, testvére (!): Kerektói Miklós, atyafiai, Kerektói Albert fiai: Ferenc és Albert, Inakodi Kálmán fia: László részére.*

Eredeti: DL 50531. Hártya (510 × 317 mm), az oklevél elején festett címerkép (102 × 107 mm). Gótikus kurzív írás, az első sor néhány szókezdő betűje díszített. Az oklevél jobb felső sarkában kancelláriai feljegyzés: *Commissio propria domini regis*. Hátlapján újkori feljegyzés. Barna sodraton, barna viaszba nyomva csonka kettős függőpecsét. Irod.: Radocsay 1957. 292.; Nyulásziné Straub 1987. 146. (a címer rajza), 244. (37. sz.); Nyulásziné Straub 2005. 254. (131. sz.)

Ladislaus Dei gratia rex Hungarie Bohemie Dalmatie Croatie etc. ac Austrie et Stirie dux necnon marchio Moravie etc. tibi fideli nostro Ladislao Zalaÿ dicto de Dobowcz nobili regni nostri Hungarie salutem gratiamque nostram regiam et favorem. A claro lumine throni regie maiestatis, velut e sole radii, et nobilitates legittimo iure procedunt, et omnium nobilitatum insignia a regia claritate dependent, ita, ut omne nobile generositatis insigne a gremio proveniat regie maiestatis. Sane attentis et in nostris precordiis digna mentis consideratione pensatis multimodis tuis fidelitatibus et fidelium servitiorum gratuitis meritis, quibus pro nostri honoris augmento et regni nostri statu tuendo, adversum hostes eiusdem regni viriliter depugnando continue maiestati nostre laudabiliter studuisti, eoque ferventius et diligentius inantea studebis complacere, quo te et tuos singularibus honorum gratiis a nostra celsitudine conspexeris fore insignitos, tibi et per te Nicolao de Kerekthow carnali fratri ac Francisco et Alberto filiis Anthonii de eadem Kerekthow, necnon Ladislao filio Colomani de Inakod consanguineis tuis vestrisque heredibus et posteritatibus universis hec arma seu nobilitatis insignia, prout et quemadmodum ipsa arma seu nobilitatis insignia in principio seu capite presentium litterarum nostrarum suis appropriatis coloribus arte pictoria figurata sunt et distinctius expressata, animo deliberato et ex certa nostre maiestatis scientia dedimus et contulimus, ymmo ex habundantiori plenitudine nostre specialis gratie concedimus, et presentibus elargimur, ut vos vestrique heredes et posteritates universe pretacta arma seu nobilium insignia more aliorum armis utentium a modo inantea ubique in proeliis, hastiludiis, duellis, torneamentis ac aliis omnibus exercitiis nobilibus et militaribus, necnon in sigillis, anulis, velis, cortinis et generaliter

in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo, quali vos ab universis et singulis, cuiuscumque condicionis, preeminentie, initii, status, gradus vel dignitatis existant, insignitos dici ac veros nobiles nominari et teneri volumus, ac etiam reputari, gestare omnibusque et singulis gratiis, honoribus et libertatibus, quibus ceteri proceres nobiles militesque, [c]lientes regni nostri armis utentes quomodolibet consuetudine vel de iure freti sunt et gavisi, frui et gaudere possitis atque valeatis, de talisque singularis et specialis nostre gratie antidoto merito exultetis, ac tanto ampliori studio ad honorem regie maiestatis vestra inantea solidetur intentio, quanto vos largiori favore regio preventos conspicitis et munere gratiarum. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungarie utimur, inpendenti communitas duximus concedendas, Datum Bude, feria quinta proxima post festum inventionis Sancte Crucis, anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo septimo, regnorum autem nostrorum anno Hungarie etc. decimo septimo, Bohemie vero quarto.

***

A dobóci[1] Zalaiak (más olvasatban Szalaiak) minden valószínűség szerint Zala megyei birtokosok. A család tagjainak vármegyei vagy országos tisztségeiről nincs tudomásunk, jelen oklevélen kívül egyetlen említésük a címerszerző Zalai Lászlóval kapcsolatos: 1461-ben tőle került a herbortyai Ostfiak elzálogosított birtoka a csébi Pogányokhoz nem sokkal Ostfi Jánosnak, Pogány Imre apósának a halála után. Az ekkor gazdát cserélő falvak a Vas megyéhez tartozó Pácod kivételével mind Zala megyében feküdtek: Salamonvára, Ákosfalva másként Kiskávás, Tompa, Erdőfalu, Bence, Ján, Fejérpálháza, Középlak, Jáhon, Szentkozmademjén, Szentmárton, Gyertyánag, Lövő, Keresztúr, Györkefalva, Kisszata, Aranyad, Zalaszeg és Szentpéter.[2] Az 1457. évi címereslevélben említett rokonok közül a Kerektóiak valószínűleg a Zala megyei Kanizsa melletti Kerektóhoz köthetők. 1441-ben I. Ulászló megkegyelmezett a hűtlenség bűnébe esett, de a király hűségére visszatért Kerektói Miklós fia Imrének.[3] 1469-ben pedig az alsólendvai Bánfiak szomszédai között találkozhatunk egy *Kerekthoy* és

[1] Egyes szakmunkák 'dobócai' néven említik őket, máshol azonban 'dobóci' vagy 'dobóczi' néven szerepelnek (pl. Csánki MTF III. 183.; Czobor 1930. 103.). Tekintettel az oklevél 'Dobowcz' írásmódjára és arra, hogy a 15. századi Magyar Királyságban több Dobóc ill. Dobóca névre hallgató falu is létezett (ezek közül a Zalaiak anyatelepülése nem elkülöníthető), a 'dobóci' megnevezést választottam.

[2] Csánki MTF III. 171; Nagy 1857–1868. IX. 348–349.

[3] DL. 13618.

egy *Kerekthoy de Nemesnepfalwa* nevű (keresztnév nélkül említett) személlyel.[4] Az Inakodiak szintén dél-magyarországi birtokosok. Talán a család tagjaként azonosítható Inakodi János mester, Bodrog megye alispánja (1418–1419).[5]

Az armális a magyarországi gótikus címereslevelek harmadik korszakához sorolható, amely V. László néhány évét és Mátyás jóval hosszabb uralkodását öleli fel.[6] Ahogyan a 15. század közepétől ez egyre gyakoribb, a címerpajzsot négyfelé osztják – ez a második ilyen címereslevelünk a Hunyadiak 1453-as címerbővítése után.[7] A balra dőlt, négyelt pajzs első negyede vörös (Radocsay szerint rózsaszínes) mezőben aranyszínű ötágú csillag felett arany koronát ábrázol, második és harmadik negyede ezüst mező (címerábra nélkül), negyedik negyedében ismét vörös mezőben fekete sas látható.[8] A pajzson arany sisak ül, sisakdísz a címer negyedik negyedének sasmadara.

Simonkay Márton

[4] DL. 16853. – Csánki MTF III. 160.

[5] Engel 1996. I. 116.

[6] Radocsay 1957. 282.

[7] BerténYi 2003. 106.; Czobor 1930. 103.

[8] Radocsay 1957. 292.

9.

+ Buda, 1457. – *V. László király hamis címeradománya bedegi Nyári János részére.*

A vasvári káptalan 1721. évi hitelesített másolatában: DL 73510.
Kiad.: Kaprinai 1767. I. 216.; Katona 1779–1817. VI. 1171–1175.; Keresteš 2007. 34–38.; kivonata: MNM II. 51–52. (46. sz.) – Irod.: Nagy 1857–1868. VIII. 182.; Csoma 1906. 17.; Nemzetségi zsebkönyv I. 173.; Kempelen 1911–1932. VIII. 17.; Nyáry 1994. 13.; Nyulászíné Straub 2005. 254. (132. sz.)

Ladislaus Ungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Serviae, Ramae, Bulgariae, Gallitiae Lodomeriaeque rex tibi fideli nostro cum primis dilecto Joanni Nyari de Bedegh gratiae et favoris in te nostri regii incrementum. Re ipsa atque usu compertum habemus ea demum quam firmissima regni praesidia ac munimenta esse, quae in animis hominum clementia et liberalitate principum collocitur, et si veri omnibus, quoad ejus fieri potest, benigne facere studeamus, libenter tamen hac voluntate prolixis erga eos utimur, qui virtute, fidelitate et natalium splendore aliis antecellunt, quo in ordine quanto magis emines Joannes, tanto sumus ad te beneficiis et honoribus onerandum propensiores. Nam quod ad genus tuum attinet, siquidem certorum literalium instrumentorum et fidelium nostrorum fide digna relatione edocti sumus te Joannem Nyari de dicta Bedegh inter nobiles semper familias fuisse, quin ab ipsis vetustissimis Sarmatarum principibus originem ducere, patre natus Georgio aevo[1] autem Joanne filio Stephani filii Nicolai filii alterius Nicolai filii Galli filii Bartholomaei, qui fuit Pauli filii Joannis filii Gasparis filii Benedicti filii Stephani qui fuit Galli comitis comitatus Simigiensis filii Georgii filii autem Joannis primi de Bedegh, a quo Bedegiani nuncupamini, ex patre Stephani Nyári, viro fortissimo et strenuo, sub Stephano hujus nominis tertio inclyto condam Hungariae rege antecessore nostro militante[2] e Sarmatarum principibus oriundi progeniti. Tu vero avorum tuorum virtutis aemulus tibi a puero non modo ad familiae tuae decora retinenda, sed etiam augenda proposuisti. Nam proficiscente augustissimo patre nostro Alberto optimae memoriae Romanorum imperatore et Ungariae rege in Bohemicam

[1] aevo] *recte:* avo

[2] militante] *recte:* militanti

expeditionem ubique praesto[3] fuisti regi, in ejusdem domini imperatoris et patris nostri oculis ita gessisti, ut virum strenuum, bonum et fidelium[4] decuit, sed et contra immanem Turcam, nominis Christiani hostem cum gubernatore hujus regni nostri Hungariae Joanne, viro in militaribus experto ad Albam virtutis tuae militaris insigne specimen edidisti, dum irruentem in statutionem tuam hostium multitudinem contempto vulnere, quod in latere dextro excepisti, fortiter cum tuis repelleres raro eoque sane egregio apud omnes exemplo. Ideoque, ut non solum apud te, sed etiam apud vestram familiam et posteritatem tuam nostri erga te favoris extet testimonium, ex singulari gratia nostra regia et animi in te[5] affectu tibi primum Joanni Nyári dicti Georgii Nyari patris et gratiosae ac magnificae Helenae Gyula matris filio, et per te universis liberis et posteritatibus tuis legitime natis et nascituris confirmamus, et quatenus opus [sit] authoritate nostra regia nova nobilitate donamus ac per novam donationem conferrimus (!) omnia illa avitae nobilitatis ornamenta, privilegia, libertates, immunitates et jura, quae a dictis maioribus tuis accepisti. Quin vero haec tua domusque tuae decora illustriora sint largimur tibi insignia haec nobilitaria, quorum maiori parte antecessores quoque tui usi fuerunt, videlicet scutum rubrum, in quo aurea corona regia, cui tres rami cum totidem rosis albi coloris superimpositi,[6] supra scutum vero galea et aurea corona regia redimita, eaque faciei obicitur parte cancellata, et supra coronam rosis tribus eadem, quae in scuto est forma exstantibus. Hoc autem monimentum, quae ceu imago est virginis vitae et studiorum tuorum, cum tibi ob intemeratam fidelitatem tuam mirifice convenire, tum nepotibus tuis non modo gloriosum, sed utile etiam fore iudicavimus, ut nimirum in hoc crebrius nitrientes ad virtutis tuae recordationem et immitationem excitentur. Unde pro authoritate nostra regia statuimus, ut haec vestrae nobilitatis insignia instar aliorum quorumlibet et regni nostri verorum nobilium perpetuo ubivis gentium in omnibus actionibus, expeditionibus in praeliis, monomachiis et quibuscunque pugnis et exercitiis, vexillis, tentoriis, scutis et sigillis, monumentis et picturis aedificiisque ferre et gestare tu Joannes Nyári possis ac valeas, universaeque posteritates tuae legitimae possint ac valeant nemine unquam prohibente. Damus ergo, imo conferrimus (!) privilegium hoc, et decretum nostrum pro perpetua stabilitate confirmamus harum nostrarum chyrographo et duplici sigillo nostro autentico munitarum vigore et testimonio litterarum. Datum per manus reverendissimi in Christo patris Dyonisii Sacrae

[3] praesto] *recte:* praestus

[4] fidelium] *recte:* fidelem

[5] te] *javítva* tuae *alakról*

[6] superimpositi] *recte:* superimpositis

Romanae Ecclesiae cardinalis archiepiscopi Strigoniensis, primatis et perpetui legati, summi cancellarii nostri, amici et fidelis nostri charissimi in arce nostra regia Buda, anno dominicae incarnationis millesimo quadringentesimo quinquagesimo septimo, regnorum nostrorum Ungariae et Bohemiae duodecimo.

***

A bedegi Nyári János számára 1457-ben kiállított címereslevél kora újkori másolatban maradt ránk. Az oklevél kétségkívül hamisítvány. Erre a tényre már korán felhívta a figyelmet a szakirodalom. A Kaprinai-gyűjteményben szereplő kiadás széljegyzetében először Schwartner Márton titulálta későbbi hamisításnak, Nagy Iván pedig a *Trophaeum Estorasianum*-féle oklevelekkel származtatta egy műhelyből.[7] A hamisítás gyanúja már a napi keletet mellőző dátum kapcsán felmerül. Ezt erősíti V. László intitulatiója, melyben Szlavónia királyának is nevezik. Ez a cím nem létezett a középkorban, I. Ferdinánd kezdte el rendszeres használatát az 1540-es évektől.[8] Szintén a hamisítás tényét bizonyítja a szöveg megfogalmazása, valamint a corroboratio is, mely egyszerre említ chirographumot és kettős pecsétet. A chirographum a 13. századok közepéig volt jellemző, később ez a fajta megerősítés háttérbe szorult, s csak elvétve, ünnepélyes okleveleknél jelentkezett.[9] A hamisítás az oklevél tartalmából is kitűnik. A szarmata fejedelmekre való hivatkozás tipikus barokk korabeli családi eredetmonda, s szintén későbbi korszak szüleménye a III. István-kori állítólagos Nyári Istvántól eredő koholt genealógia.[10]

Nyáry György fia János a címereslevél szerint Hunyadi János seregében szerzett érdemeket Nándorfehérvárnál, de az armálison kívül más forrással nem rendelkezünk róla. Az oklevélben említett hőstetteinek emlékét talán a családi hagyomány őrizte meg, de sokkal valószínűbb, hogy azok sohasem történtek meg.[11] A régebbi irodalom az 1485 körül élt Nyári Gáltól vezette le a famíliát.[12] Nyáry Zsigmond frissebb kutatásai szerint a család első ismert tagja Nyári János mester, aki először 1329-ben somogyi királyi emberként tűnik fel, 1332-ben pedig a somogyi Berej birtokosaként említik. Nyári Vid Csege és Köröshegy, István fia Miklós pedig 1411-ben a szintén somogyi Böldér birtok ügyében szerepel. A család bedegi ágának előnevét adó tolnai birtok is Somogy megye

[7] Nagy 1857–1868. VIII. 182.; Nyáry 1994. 13.

[8] Zsoldos 2001. 273.; Pálffy 2008. 52.

[9] Solymosi 2001. 155.

[10] Nyáry 1994. 14.

[11] Nyáry 1994. 13.

[12] Nagy 1857–1868. VIII. 182.; Kempelen 1911–1932. VIII. 17.; Nemzetségi zsebkönyv I. 173.

határán feküdt.[13] A rokonság 1477-ben adta el Böldért Korotnai Jánosnak, s az üggyel kapcsolatos oklevelek felsorolják a bedegi Nyári család akkor élő tagjait, köztük Nyári Gált. A diplomák más Nyári rokonokat is említenek, valószínűleg lehetett egy Zalába szakadt ág.[14] Idetartozhatott Miklós, Kanizsai János zalai alispánja valamint az 1444-ben említett Nyári László zalai várnagy.[15] Mivel a rokonság első ismert tagjai királyi emberként és ügyvédként fordulnak elő, Nyáry Zsigmond a családot a *bene possessionatus* nemességhez kötötte.[16] Az imént ismertetett két karriertípus azonban inkább a középbirtokos nemesekre jellemző, ahogy a főúri familiaritással járó alispáni és várnagyi tisztségek is.[17] Az atyafiságnak 1485-ben Mátyás király is adományozott címert, de eredetiben ez sem maradt fenn.[18]

A bedegi Nyáryak koraújkori felemelkedése Nyári Ferenc huszárkapitányhoz köthető, aki jelentős birtokszerzeménye, a berencsi uradalom mellé 1535-ben bárói címet és új címeradományt kapott. Címereslevele megemlíti a család ősi címerét, a kék pajzson közös száron lévő három vörös rózsát.[19] Az 1457-es címereslevélben ehhez hasonló leírást találunk: vörös pajzsban arany királyi korona, melynek tetején három ág ugyanannyi fehér rózsával. A pajzson sisak, azon koszorúzott arany királyi korona helyezkedik el, a sisakdísz ugyancsak három vörös rózsa. Az egy tőből eredő három rózsa megjelenik Nyáry Ferenc 1535-ös bárói címerén is, ahol koronából kinövő oroszlán tart jobbjában arany rózsaágat három arany rózsával.[20] A rózsán heraldikai rózsát kell értenünk, hiszen természetes rózsa esetén ezt külön megemlítené a leírás.[21] A három rózsa a Szente-Mágocs nemzetség ősi címere, ez található meg az Alsáni, a Makray, a Kölcsey és a Kende családok címereiben, valamint Bodó Gergely pecsétjén is. A címerkép azonban még nem bizonyítja a család Szente-Mágocs nembéli eredetét, hisz kedvelt motívumként viszonylag gyakori a magyar heraldikában.[22]

Kádas István

[13] Nyáry 1994. 13–14.

[14] Nyáry 1994. 15–17.

[15] Nyáry 1994. 18.; Engel 1996. I. 236., 465.

[16] Nyáry 1994. 14.

[17] Fügedi 1992. 207–208.; Engel 1998. 104–109.; Engel 2003 [1999]. 590.

[18] Kempelen 1911–1932. VIII. 17.; Csoma 1906. 17.; Nemzetségi zsebkönyv I. 173.

[19] Csoma 1906. 17.; Nyáry 1994. 18–20.; Neumann 2007. 86–87.

[20] Nyulásziné Straub 1987. 72.

[21] Bárczay 1897. 159.

[22] Csoma 1995 [1904] 1298–1303.

10.

Buda, 1458. május 12. – *I. Mátyás király címeradománya coborszentmihályi Cobor Mihály részére.*

1783. évi hitelesített másolat: DL 15240. A másolat elején az eredetiből vett kancelláriai jegyzet: *Comissio propria domini regis*.
Irod.: Nyulászíné Straub 2005. 254. (133. sz.)

Mathias Dei gratia rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. tibi fideli nostro egregio Michaeli Czobor dicto de Szent Mihaly, nobili comitatus de Bodrogh salutem, gratiamque[1] nostram regiam pariter et favorem. A claro lumine throni regiae majestatis, velut e sole radÿ, nobilitates legitimo jure procedunt, et omnium nobilitatum insignia a gremio proveniunt regiae majestatis. Sane itaque consideratis fidelitatibus et fidelium servitiorum meritis tuis, quibus tu majestati nostrae sacraeque hujus regni coronae laudabiliter studuisti, eoque ferventius et diligentius imposterum studebis complacere, quo te et tuos singularibus honorum gratiis et titulis a nostra celsitudine conspexeris fore insignitum, tibi et per te tuis haeredibus et posteritatibus universis haec arma seu nobilitatis insignia, prout et quemadmodum ipsa arma seu nobilitatis insignia in medio praesentium litterarum nostrarum suis appropriatis coloribus arte pictoria figurata sunt et distinctius expressata, animo deliberato et ex certa nostrae majestatis scientia dedimus et contulimus, imo ex abundantia nostrae regiae potestatis plenitudine concedimus, et praesentibus elargimur, ut tu tuique haeredes et posteritates universae praeattacta arma seu nobilitatis insignia more aliorum nobilium armis utentium a modo imposterum ubique[2] in proeliis, hastiludÿs, duellis, torneamentis ac aliis omnibus exercitiis nobilibus, duellis, nec non in sigillis, anulis, velis, papilionibus, cortinis et generaliter in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub[3] merae et sincerae[4] nobilitatis titulo, quali te et tuos haeredes ab universis et singulis, cujuscunque status, gradus, praeeminentiae vel dignitatis existant, hominibus insignitos dici ac veros nobiles nominari et teneri volumus, ac etiam reputari, gestare omnibusque et singulis

---

1 que] *utólag beszúrva a szó végére*

2 ubique] *sor fölött beszúrva*

3 rerum et expeditionum generibus sub] *a margón beszúrva*

4 et sincerae] *sor fölött beszúrva*

gratiis, honoribus et libertatibus, quibus caeteri nobiles et milites armis utentes quomodolibet de consuetudine vel de jure freti sunt et gavisi, frui et gaudere possis, haeredesque tui valeant. De talismodi singularis et specialis gratiae nostrae antidoto merito exultes, et tanto ampliori studio ad honorem nostrae majestatis tua de caetero solidetur intentio, quanto te et tuos largiori favore regio praeventos esse conspicis et munere gratiarum. In cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes litteras nostras secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungariae utimur, inpendenti communitas duximus concedendas. Datum Budae, feria sexta proxima post festum ascensionis Domini, anno eiusdem 1458.

***

A Cobor család 1458-ban kelt armálisának eredeti példánya nem maradt fenn. A 20. század elején a fentebb közölt másolatról nem tudtak. Az eredeti címerképet mi sem ismerjük, az oklevél szövegéből csupán az derül ki, hogy a korabeli magyarországi gyakorlattal ellentétben (de a császári oklevelekhez hasonlóan) a diploma közepére festették. A család nemesi címerét Nagy Iván próbálta rekonstruálni a grófi címerábrázolásból. Szerinte a négyelt grófi címerpajzs közepére illesztett szívpajzs ábrázolása felel meg a korábbi címernek. Ez vágott pajzs, melynek felső, kék mezejében hold és csillaggal, az alsó, ugyancsak kék mezejében pedig két strucctoll látható.[5]

Az oklevélnyerő coborszentmihályi Cobor Mihály Bodrog vármegyei nemes. A Cobor család története a 14. századtól követhető nyomon, első ismert tagja az a Cobor, akiről a család a nevét kapta. Központi birtokterületük eredetileg Jánosi volt (ez későbbi nevén Jankovác).[6] Cobor unokája, István veszi előnevét coborszentmihályi birtokáról a 14. század legvégén.[7] A 15. század első felében hosszú birtokperek folytak a Cobor és Biai család között. Végül 1447-ben a kérdéses birtokokat Cobor Mihálynak és Mátyásnak ítélték. Innentől kezdve a család birtokállománya folyamatosan növekedett. Mihály Zsigmond király uralkodása alatt a csehek ellen harcolt, 1456-ban királyi aludvarmester lett. 1458-ban és 1467-ben budai várkapitány. Birtokai közé tartozott Komárom vármegyében Kolta, Baranyában Lőre és Simonfalva, valamint Borsodban Kint falu. Felesége Szőllősi Fülöp leánya, Anna. Gyermekeik: Imre, János, Márton és Miklós. Közülük ketten – Imre és Márton – adták tovább a Cobor nevet, de végül csak Imre ága maradt fenn, egészen a 18. század második feléig. A négy gyermek közül Imre 1488-ban Pozsony várának főkapitánya, követ

[5] Nagy 1857–1868. III. 205.; Dudás 1894. 34.

[6] Dudás 1894. 24.

[7] Szluha 2002. 70.

az Oszmán Birodalomban és Lengyelországban, 1498–1507 között pedig – testvérével, Mártonnal együtt – Bodrog vármegye főispánja. Miklós gyermekeiről semmit, Jánosnak csak Borbála nevű lányáról tudunk.[8]

Biriszló Bence

[8] Dudás 1894. 23–29.

11.

Buda, 1466. április 17. – *I. Mátyás király címeradománya Tarnócai Benedek és atyafiai: Tarnócai Simon és György, valamint Ördög György és Ulrik részére.*

Fényképmásolata: DL 33041. Hártya (méretadatai nem ismertek), az oklevél elején festett címerképpel. Gótikus kurzív írás. Az oklevél jobb felső sarkában kancelláriai feljegyzés: *Comissio propria domini regis*. Hátlapján újkori feljegyzések és jegyzetek. Függőpecsétje hiányzik. Irod.: Radocsay 1957. 282.; Nyulásziné Straub 2005. 254. (145. sz.)

Matthias Dei gratia rex Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. tibi fideli nostro dilecto magistro Benedicto filio condam Sthephani (!) de Tharnowcza, curie nostre notario salutem gratiamque nostram et omne bonum. Excelsa principum consuevit dignitas inter cetera suorum operum gesta magnifica hanc curam habere precipuam, ut subditorum suorum condicione statu et virtutibus pensatis unumquemque iuxta meritis suis favoribus prosequatur. Sic enim principantis laudabitur discretio, et subditorum animus ad opera virtutum ferventius accendetur. Sane itaque attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis tuis, quibus tu sub locorum et temporum varietate iuxta tue possibilitatis exigentiam cum sincera constantia et sollicitudine indefessa maiestati nostre te gratum reddere studuisti, tibi et tui intuitu Simoni et Georgio filiis condam Nicolai de eadem Tharnowcza, necnon Gregorio et Ulrico filiis condam Johannis Erdewg de Maryasowz, fratribus tuis patruelibus vestrisque heredibus et posteritatibus universis hec arma seu nobilitatis insignia, que in principio seu capite presentium litterarum nostrarum pictoris artificio suis appropriatis coloribus depicta sunt et figurata, de mera nostra regia auctoritate et pietatis plenitudine animoque deliberato et ex certa nostre maiestatis scientia dedimus, donavimus et conferimus, ac presentibus elargimur, ut vos vestrique universi heredes ac posteritates predicta arma seu nobilitatis insignia more aliorum nobilium regni nostri armis utentium perpetuo ubique in preliis, haustiludiis et torneamentis et aliis omnibus exercitiis nobilibus et militaribus, necnon anulis, velis, et papilionibus, generaliter vero in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo, quali vos ab universis cuiuscunque status gradus et preeminentie hominibus insignitos esse dici volumus et nominari, gestare omnibusque et singulis illis gratiis, honoribus et prerogativis ac libertatibus, quibus ceteri nobiles regni nostri

armis utentes quomodolibet de iure vel de consuetudine fruuntur et gaudent, frui et gaudere valeatis, tantoque ampliori studio et diligentia ad obsequia regia et Sacre Corone vestra de cetero solidetur intentio, quanto vos largiori favore regio et benevolentia prosecutos conspexeritis et munere gratiarum. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras pendentis et autenti sigilli nostri secreti munimine roboratas, quo ut rex Hungarie utimur, vobis duximus concedendas. Datum Bude, feria quinta proxima ante festum beati Georgii martiris, anno domini millesimo quadrigentesimo sexagesimo sexto, regni nostri anno nono, coronationis vero tertio.

***

Az 1466. április 17-én kelt címereslevél eredetiben maradt ránk, ma a zágrábi Horvát Állami Levéltárban található. Az oklevél nem tartalmaz címerleírást, de az elején megfestett címerábra található. Ez a címerkép a gótikus címereink közé sorolható, azoknak is a harmadik, budai korszakába. A Tarnócai-címer távoli rokonságban áll a Szentgyörgy-Bazini család 1459-ben, Bécsben kelt címeresleveleivel. A hasonlóság elsősorban a címereslevél tarka színezésében, a mező vöröses-lila alapjában, szövetszerű összképében nyilvánul meg.[1] A Tarnócai-címer pajzsán egy vöröses színű arannyal fegyverzett sas áll, nagy fülekkel, lábaival pedig egy virágzó gyökeres fát tart.[2] Az oklevél a Magyar Országos Levéltárban csak fekete-fehér fotón érhető el, amely alapján a címerre és annak színére vonatkozó egyéb következtetéseket nem lehet levonni.

A címeradományt a máriasócszentgyörgyi (Maruševec)[3] Ördög Gergely és Ulrik, valamint az Ördög (Eördögh) család drávamagyaródi (Trnovec)[4] ágához tartozó Benedek, Simon és György kapták. A család utóbbi ágáról szinte alig maradt fenn információ, ezek közül a leginkább említésre méltó maga az 1466. évi címeradomány. A máriasócszentgyörgyi Eördögh, közismertebb nevén a Vragovics (Vragović) család horvát köznemesi família volt. Nevük a horvát *vrag* szóra vezethető vissza, amelynek jelentése ördög, és valószínűleg a címert elnyerő Ulrikhoz köthető az eredete.[5] A Vragovicsok történetét egészen 1351-ig

[1] Radocsay 1957. 282.

[2] Magyari 1957. 252.

[3] Máriasócszentgyörgy (Maruševec) neve az oklevélben Maryasowz alakban fordul elő. A település a történelmi Varasd vármegye területén feküdt, ma Horvátország északnyugati részén helyezkedik el.

[4] Drávamagyaród (Trnovec) neve az oklevélben Tharnowcza alakban fordul elő. A település a történelmi Varasd vármegye területén feküdt Máriasócszentgyörgytől mintegy 20 kilométerre. A település ma Horvátország északnyugati részén található.

[5] Inventar Varaždin 6.

lehet visszavezetni. Ebben az évben a Zára ostrománál nyújtott szolgálataiért István fia Gergely, valamint testvérei János és Péter, illetve fiaik Lajos királytól nemességet kaptak. A család ősi birtokai Máriasócszentgyörgyön voltak, de 1360-ban már biztosan a tulajdonukban volt Keresztúr (Križovljan) és Volinec is. Ezeket a területeket a magyar uralkodó mentesítette a Varasd várossal szembeni minden kötelezettség és alávetettség alól.[6] 1458-ban Mátyás király megerősített Jakab fia Jánost és az ő fiait a korábbi területek mellett Virja és Selac birtokában is.[7] 1504-ben II. Ulászló megerősítette a famíliát valamennyi birtokában, amelyek Varasd környékén helyezkedtek el.[8]

1514-ben Vragovics Péter pallosjogot kapott.[9] A család gyarapodása töretlen maradt, 1547-ben már biztosan állt a máriasócszentgyörgyi kastélyuk és egy udvarházuk Csalinecen.[10] A 16. század első felében a Vragovicsok számára a Székely családdal folytatott konfliktus volt az egyik legjelentősebb esemény. Ennek végére I. Ferdinánd tett pontot, aki 1561-ben arra utasította Erdődy Péter bánt, hogy védje meg a Vragovicsok jogait. A család Vragovics Kristóf révén 1718-ban bárói rangra emelkedett, a família nem sokáig tudta azonban ezt élvezni, mivel Kristóf 1724-ben bekövetkezett halálával férfiágon kihalt a család.[11]

Gál Judit

[6] Laszowski 1904. 203.

[7] MOL DL 33039.

[8] MOL DL 33045.

[9] Laszowski 1904. 204.

[10] Inventar Varaždin 7.

[11] Laszowski 1904. 206.

12.

Buda, 1466. április 17. – *I. Mátyás király címeradománya závogyai Závodszki László, fia: Sándor, atyafia: Dávid, valamint az ő fiai: János és István részére.*

18. századi egyszerű másolat: DL 24552. A másolat elején az eredetiből vett kancelláriai jegyzet: *Comissio propria domini regis*.
Irod.: Nagy 1865. 328.; Csoma 1906. 16–17.; Kempelen 1932. 167.

Matthias Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. tibi fideli nostro dilecto magistro Ladislao filio condam Alexandri Zavodczky de Zavodgya, curiae nostrae notario salutem gratiam nostram et omne bonum. Excelsa principum consuevit dignitas inter caetera suorum operum gesta magnifica hanc curam habere principuam, ut subditorum suorum conditione (!), statu et virtutibus pensatis unumquemque juxta merita suis favoribus prosequatur. Sic enim principantis laudabitur discretio, et subditorum animus ad opera virtutum ferventius accendetur. Sane itaque attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis tuis, quibus tu sub locorum et temporum varietate juxta tuae possibilitatis exigentiam cum sincera constantia et solicitudine indefessa majestati nostrae te gratum reddere studuisti, tibi et tui intuitu Joanni et Stephani filiis condam Davidis de eadem Zavodgye fratribus tuis patruelibus vestrisque haeredibus et posteritatibus universis haec arma seu nobilitatis insignia, quae in principio seu capite praesentium literarum nostrarum pictoris artificio suis appropriatis coloribus depicta sunt et signata, de moera (!) nostra regia authoritate et pietatis plenitudine animoque deliberato et ex certa nostrae majestatis scientia dedimus, donavimus et conferimus, ac praesentibus elargimur, ut vos vestrique universi haeredes et posteritates praedicta arma seu nobilitatis insignia more aliorum nobilium regni nostri armis utentium perpetuo ubique in praeliis, hastiludiis et torneamentis et aliis omnibus exercitiis nobilibus et militaribus, necnon annulis, vexilis et papilionibus, generaliter vero in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub maerae et sincerae nobilitatis titulo, quali vos ab universis cujuscunque status, gradus et praeeminentiae hominibus insignitos dici esse volumus et nominari, gestari[1] omnibusque et singulis illis gratiis, honoribus et prerogativis ac libertatibus, quibus caeteri nobiles regni nostri armis utentes quomodolibet

[1] gestari] *recte:* gestare

de iure vel consuetudine fruuntur et gaudent, frui et gaudere valeatis, tantoque ampliori studio et diligentia obsequia regia et Sacrae Coronae vestra de caetero solidetur intentio, quanto vos largiori favore regio et benevolentia praeventos conspexeritis et munere gratiarum. In cujus rei memoriam firmitatumque perpetuum praesentes literas pendentis et authentici sigilli nostri secreti munimine roboratas, quo ut rex Hungariae utimur, vobis duximus concedendas. Datum Budae, feria quinta proxima ante festum beati Georgii martyris, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto, regni nostri anno nono, coronationis vero tertio.

***

A Závodszki családnak Mátyás király által adományozott címert nem ismerjük. Leírását az oklevél szövege nem közli, képét pedig nem másolták le. Ugyanakkor ismerjük a család 18. században élő leszármazottainak címerét: kék pajzsban zöld dombra illesztett aranykoronán könyöklő páncélos kar, markában görbe kard, amelynek hegyén vörös turbános, szakállas törökfej vérzik, a kar mellett jobbra ezüst félhold, balra arany csillag vagy nap látszik.

A Trencsén vármegyében birtokos Závodszki családról szintén nem sokat tudunk. A fentebb átírt oklevélből kiderül, hogy Závodszki László mester fia, Sándor udvari jegyzőként tevékenykedett, de a család többi tagjának emlékezete nem maradt fenn. A Závodszkiak 1466. évi említése után 1569-ben hallunk Závodszky Györgyről, aki Thurzó György, majd fia Thurzó Imre titkáraként működött. Emellett azt is tudjuk róla, hogy 1586–1617 között jelentős forrásértékű naplót vezetett. A 18. században a Trencsén vármegyei nemesi összeírásokban többször is találkozunk Závodszky nevű személyekkel (pl. Andrással, Jánossal és Zakariással, 1754-ben és 1755-ben). Tevékenységükről két esetben rendelkezünk információval: 1760-ban Závodszky József a magyar királyi kamara számvevőjeként szolgált, az 1797-ben címereslevelet nyert Závodszky Ferenc pedig nyitrai postamester volt.[2]

Toronyi Alexandra

[2] Kempelen 1911–1932. XI. 167.

13.

Buda, 1467. április 24. – *I. Mátyás király címeradománya kövesszarvi Gosztonyi Tamás pécsi őrkanonok, testvérei: Miklós és Gáspár, valamint unokatestvére: Orbán részére.*

1759. évi hiteles másolat: DL 16530. A másolat elején színes címerkép.
Irod.: MNM I. 18. (33. sz.); Nyulászíné Straub 2005. 254. (147. sz.)

Mathias Dei gratia rex Hungarie, Dalmacie, Croatie etc. tibi fideli nostro honorabili viro magistro Thome de KaveSzarw alias de Gosston custodi et canonico ecclesiae Quinque Ecclesiensis salutem gratiamque nostram regiam et favorem. Sicut sol suos radios, ita regia sublimitas suam famam usquaque diffundit. Si virtute preditos dono suo remunerat, congruisque prosequitur favoribus, eo enim modo instar solis terram fecundantis in numeros sibi parit, quos ad virtutem certatim dirigat in laudem sui nominis et honorem. Proinde habendo respectum ad virtutes tuas quibus polere[1] diceris, utque eo ferventius et diligentius in eis durare et nostrae complacere studeas majestati, tibi et per te nobilibus Nicolao et Caspar carnalibus ac Urbano patrueli fratribus tuis eorundemque fratrum tuorum heredibus et posteritatibus universis haec arma seu nobilitatis insignia, prout et quemadmodum ea in principio seu capite praesentium literarum nostratum suis appropriatis coloribus arte pictoria figurata sunt et distinctius expressata, quae etiam antea ex donatione predecessorum nostrorum regum Hungariae habuisse dicimini, animo deliberato et ex certa nostrae majestatis scientia dedimus et contulimus, imo ex abundantiori plenitudine nostrae specialis gracia concedimus, et praesentibus elargimur, ut vos eorundemque fratrum tuorum heredes et posteritates universae praetacta arma seu nobilitatis insignia more aliorum armis utentium a modo in posterum ubique in preliis, hastiludiis, torneamentis, duellis ac aliis omnibus exercitiis nobilibus et militaribus, nec non sigillis, velis, cortinis, anulis et generaliter in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub merae et sincerae nobilitatis titulo, quali vos ab universis et singulis, cujuscunque conditionis (!), praeeminentiae, status, gradus vel dignitatis existant, insignitos dici et veros nobiles nominari et teneri volumus, ac etiam reputari, gestare omnibusque et singulis gratiis honoribus et

[1] polere] *recte:* pollere

libertatibus, quibus caeteri proceres, nobiles, militesque et clientes regni nostri armis utentes quomodolibet consuetudine vel de jure freti sunt et gavisi, frui et gaudere possitis atque valeatis, de talismodique singularis et specialis gratiae nostrae antidoto merito exultetis, et tanto ampliori studio vestra solidetur intentio, quanto vos largiori favore preventos esse conspicitis et munere gratiarum. In cujus rei memoriam firmitatumque perpetuam praesentes literas nostras secreto sigillo nostro in pendenti comunitas duximus concedendas. Datum Budae, in festo beati Georgii[2] martiris, anno Domini 1467, regni nostri anno decimo, coronationis vero quarto.

***

A Gosztonyi család őseit István ifjabb király 1269-ben emelte ki a Vas megyei őrök közül a nemes serviensek közé, az eretnek bolgárok ellen vívott harci teljesítményük elismeréseként.[3] Az oklevél tanúsága szerint a család tagjai már korábban is várjobbágyok voltak, s csupán rágalom következtében jutottak a várőrök sorába. Az ifjabb királytól ezzelegyidejűleg megkapták Kövesszarvat is, a későbbiekben azonban a kezükön tűnik fel a névadó Gosztony mellett az ugyancsak Vas megyei Szentmihály, Rátót, Medves, Tiszamark, Cekefölde, Bükk, Doroszló és Csákány is. Az 1467-es armálissal megadományozott Tamás mestert, aki pécsi őrkanonokként szerepel az oklevélben, kövesszarvinak vagy keveszarvinak nevezi a szöveg. Fejérpataki László szerint a későbbiekben a család címerén „kék paizsban arany koronából kiemelkedő vörösruhás férfikar ezüst kürtöt tart. Sisakdísz: ugyanaz. Foszlányok: kék-vörös."[4]

A keveszarvi Gosztonyi család 1467-ben kiállított armálisának 1759. évi hiteles másolatára[5] a megszokottól eltérően nem csak az adományozó irat szövegét, hanem az adományozott címer ábráját is rámásolták. Mivel a szövegben nem szerepel a címer leírása, csupán a fennmaradt másolat alapján tanulmányozhatjuk: az armális bal felső sarkában található ábra négyzet alakú keretében egy újabb négykarélyos keret látható, melynek csücskei a külső keretbe nyúlnak. Ebben a jellegzetesen gótikus formában helyezték el a Fejérpataky leírásával tökéletes összhangban lévő címert, amelynek suta, tárcsapajzsot utánzó, eredetileg talán valóban kék (ma már inkább lilás árnyalatúnak látszó) mezejében egy háromágú nyitott koronából kinyúló, ezüst kürtöt tartó, vörös ruhás kéz látható. A sisíkdísz megegyezik a mezőben leírt ábrázolással, a sisaktakarók

[2] Gregorii] *előtt kihúzva:* Gregorii

[3] RA 1898. sz.

[4] Nemzetségi zsebkönyv II. 236–237. – A címer leírását ld még: Kempelen 1911–1932. IV. 340.

[5] Az oklevél hátán található egykorú hitelesítő feliratból.

kitöltik a négykarélyos keret nagy részét. A külső keret halvány piros, rózsaszínes árnyalatú sötétebb vörös árnyékokkal, a belső, négykarélyos keret zöld színű. A közöttük levő hézag sárgás-okkeres árnyalatúnak látszik (az eredetin talán aranyozott lehetett). A belső keret mezejének alapszíne sötét, feketés árnyalatú. A sisak szürke (ezüst), a takarók vörösek és lilák. A címer a szöveg fele, heraldikailag balra fordul. A 18. századi másolat elég gyenge minőségű, de egyértelműen gótikus címerábrázolásra utal. Ugyanakkor egyes elemei már a reneszánszra lesznek jellemzőek (a tárcsapajzs, valamint a külső, négyzet alakú keret árnyékolása, de nem szabad elfelejtenünk, hogy az eredeti ábrázolást nem ismerjük, így azt sem tudhatjuk, hogy ezek az elemek milyen jelentőséggel bírtak az eredeti kompozícióban). Az oklevél datálását is figyelembe véve az armális a magyarországi gótikus címer-ábrázolások harmadik típusába tartozik, melybe Mátyás király budai adományai sorolhatók.[6]

Szekeres-Ugron Villő

[6] Radocsay 1957. 272.

14.

Buda, 1471. október 29. – *I. Mátyás király címeradománya óvári Sibrith Péter, testvérei: László és Zsigmond, valamint Zsirai Ulrik fia Benedek részére.*

18. századi egyszerű másolat: DL 70041.
Irod.: Radocsay 1957. 282–283.; Nyulásziné Straub 2005. 255. (148. sz.)

Mathias Dei gratia rex Hungariae, Bohemiae etc. tibi fideli nostro nobili Petro Sibrith de Ouvar salutem gratiamque nostram regiam et omne bonum. A claro lumine throni regiae majestatis, velut e sole radii, nobilitates legitimo iure procedunt, et omnium nobilitatum insignia in regia claritate sic dependent, ut non sit dare alicuius generositatis insigne, quod non proveniat a gremio regiae majestatis. Sane attentis et digna consideratione pensatis fidelit[a]te et fidelium servitiorum gratuitis meritis, quibus tu sub locorum et temporum variet[a]te, iuxta tua possibilitatis exigentiam cum summa fidelit[a]tis constantia et solicitudine singulari nostrae majestati studuisti, eoque ferventius et diligentius in antea studebis conplacere, quo te et tuos singularibus honorum gratiis a nostra majestate conspexeris fore insignitum, tibi et per te Ladislao et Sigismundo similiter Sibrith de eadem Ouvar carnalibus, [n]ecnon Benedicto filio Ulrici de Zyra cognato fratribus tuis, vestrisque haeredibus et posteritatibus universis haec arma seu nobilitatis insignia, quae in principio presentium literarum nostrarum arte pictoria suis coloribus clare figurata et depicta sunt, quibus progenitores vestri, ex donatione predecessorum nostrorum, divorum Hungariae regum ex antiquo usi sunt, et vos hactenus usi estis, animo deliberato, et ex certa nostrae majestatis scientia, denuo et ex novo dedimus et contulimus, et praesentibus elargimur, ut nos vestrique haeredes et posteritates universae, amodo imposterum perpetuo praedicta arma seu nobilitatis insignia more aliorum nobilium regni nostri armis utentium ubique in praeliis, duellis, hastiludiis, torneamentiis, necnon vexillis, sigillis, velis, cortinis ac in omnibus militaribus et nobilibus actibus, exerc[i]tiis, ac aliis quibuslibet rebus et expeditionibus, sub maerae et sincerae nobilitatis titulo, quali vos ab omnibus et singulis cuiuscumque status, eminentiae et dignitatis ac gradus hominibus insignitos dici ac veros nobiles nominari et haberi ac reputari volumus, ferre, gestare, eisque instar praedecessorum vestrorum omnibusque et singulis gratiis, honoribus et libertatibus, quibus caeteri

nobiles, proceres, milites et clientes regni nostri armis utentes, quomodolibet consuetudine vel de iure freti sunt et gavisi, frui et gaudere positis atque valeatis, de talismodique singularis et specialis gratiae nostrae antidoto merito exultetis, ac tanto ampliori studio ad honorem regiae majestatis vestra in antea solidet[1] intentio, quanto vos largiori favore regio praeventos conspicitis et munere gratiarum. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentibus litteras nostras, quibus secretum sigillum nostrum, quo ut rex Hungariae utimur[2]. Datum Budae, feria quarta proxima ante festum omnium sanctorum, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo primo, regni nostri quatuordecimo, coronationis vero octavo.

***

A Sibrith (vagy Sibrit, Sibrik, Sibrid, Sebret, Szifrid-fi) családról nem sok mindent tudunk, nevük is csak a 15. században bukkan fel először. A família óvári (vagy szarvaskendi)[3] ága a Dunántúlhoz, azon belül Vas megyéhez kötődik. Először egy 1405. évi oklevélben jelennek meg Szarvaskendi Szefrid személyében.[4] Az oklevelekben ritkán tűnnek fel; a címeradományt nyerő Sibrith Péter más oklevelekben nem tűnik fel, de vele birtokadományt nyert testvéreivel, Zsigmonddal és Lászlóval máshol is találkozunk.[5] Utóbbi lesz valószínűleg az a László, aki Vas megye alispánja lesz.[6] A család birtokairól sem lehet sokat tudni; a Vasvártól délnyugatra fekvő Szarvaskend Árpád-kori település, mely először 1236-ban jelenik meg okleveles forrásokban.[7] A Sibrithek 1513-ban birtokuknak vallhattak négy és fél telket a Zala megyei Salamonvárán.[8] A címeradományozó oklevél csak 18. századi átírásban maradt ránk. Címerképet ezen nem természetesen nem találunk, és az oklevél szövegéből sem derül ki a család címerének kinézete.

Locsmándi Dániel

---

1 solidet] recte: solidetur

2 utimur] után tollban maradt: est appensum

3 Nagy 1857–1868. X. 171.

4 DL 9008. Hivatkozza: *Csánki Dezső:* Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I–V. Bp. 1890–1913. II. Vasvármegye. (Arcanum DVD)

5 DL 70100.

6 DL 70049., 93577.; HOkm I. 370. – Csánki MTF II. 848.

7 HOkm VIII. 32. – Csánki MTF II. 795.

8 DL. 32206. – Csánki MTF III. 99.

15.

+ Buda, 1477. június 25. – *I. Mátyás király hamis címeradománya a Deli család részére, valójában Gargel Bertalan fia Péter és Jakab, Péter fia: Benedek, János fia: István, Péter atyafia: Mihály, valamint Mihály fiai: Miklós, János és Mihály részére.*

Eredeti: ZML Zalavári hiteleshelyi levéltár, Fasc. 4., No. 242. (DF 285190.) Hártya (281 × 413 mm), az oklevél elején festett címerképpel (119 × 110 mm). Humanista rotunda írás, az első sor díszített. Az oklevél szövege alatt kancelláriai feljegyzés: *Relatio Georgii de Parlag ianitorum regalium magistri.* Foltos, helyenként nehezen olvasható, szövegét a korabeli formulák alapján egészítettük ki. Irod.: Horváth 1907. 198.; Bilkey Gorzó 1938. 218.; Radocsay 1957. 293.; Armálisok 32–33. (a címer színes fényképével, a hamisítás tényét fel nem ismerve); Nyulásziné Straub 2005. 255. (154. sz.)

Mathias Dei gratia rex Hungarie, Bohemie etc. tibi [fideli nostro (?)] nobili Petro Dely [- - -][1] salutem [gratiamque nostram] regiam et omne bonum. Excelsa principum [consuevit dignitas inter cetera suorom operum gesta] hanc curam habere precipuam, ut subditorum [suorum conditione, statu et virtutibus pensatis unumquemque] iuxta laborum merita ad ulteriores nobilitatum gradus maioribus provehat in[signis]. Sic enim principum laudabitur discretio, et subditorum animus ad opera virtutum ferventius accendetur. Sane itaque attentis et consideratis tuis fidelitatibus et fidelibus servitiis, quibus sub locorum et temporum varietate iuxta tue possibilitatis exigentiam cum sincera constantia maiestati nostri te gratum reddere studuisti, tibi et per te Petro et Jacobo filiis condam Bartholomei, Benedicto filio Petri, Stephano filio condam Johannis Michaeli, Nicolao, Johanni ac alteri Michaeli filiis prefati Michaelis fratris tui tuisque ac ipsorum heredibus et posteritatibus universis hec arma seu nobilitatis insignia, que in principio seu capite presentium literarum nostrarum suis appropriatis coloribus arte pictoria depicta et figurata sunt, de mera auctoritate nostra regia et potestatis plenitudine animoque deliberato et ex certa nostre maiestatis scientia dedimus, donavimus et contulimus, immo damus, donamus et conferimus, et presentibus elargimur, ut tu prefatique filius ac fratres tui eorundemque ac tui heredes et posteritates universi predicta [arma seu] nobilitatis insignia more aliorum nobilium regni nostri armis utentium semper et ubique in preliis, hastiludis, torneamentis, duellis et aliis

[1] Petro] *után kivakarva:* filio Bartolomei (?)

exercitiis nobilitaribus et militaribus, necnon annulis, velis, tentoriis, domibus et generaliter quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo, quali te ac [dict]os filium et fratres tuos ab universis cuiuscumque gradus et preeminentie hominibus insignitos esse dici {et} volumus, et nominari, gestare omnibus ac illis gratiis, honoribus et prerogativis ac libertatibus, quibus ceteri nobiles regni nostri armis utentes quomodolibet de iure vel consuetudine utun[tur et] fruuntur, uti, frui et gaudere valeas atque possis, dictique filius et fratres ac heredes valeant atque possint. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam [present]es concessimus litteras nostras sigilli nostri appensione communitas. Datum Bude, feria quarta proxima post festum nativitatis beati Johannis Ba[ptiste], anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo septimo, regnorum nostrorum anno Hungarie etc. vigesimo, Bohemie vero nono.

***

A címereslevél eredetileg nem a Dely család számára készült, az oklevél palimpszeszt. A korábbi nevet kivakarták, méghozzá úgy, hogy a vakarástól a hártya átlyukadt, ezzel a beírt név jóval rövidebb a kivakartnál. Az oklevelet a zalavári konvent levéltárában őrizték.[2] Horváth Sándor mutatott rá 1907-ben, hogy a címereslevél eredetileg a Gargel családhoz köthető, fő kedvezményezettje Gargel Bertalan fia Péter volt.[3] Az azonosítás alapja a Gargel Ulrik keszői várnagytól fennmaradt – Rugonfalvi Kiss István által 1903-ban közölt – pecsét volt, melynek képe megegyezik a Dely-armalison szereplő címerképpel, csupán fordítva van vésve.[4] Horváth Sándor következtetését a heraldikai és genealógiai szakirodalom egyöntetűen elfogadta,[5] így a következőkben mi is Gargel-címereslevélről beszélünk.

Mind a Dely, mind a Gargel családokról alig rendelkezünk ismeretekkel. Dely néven a családtörténeti szakirodalom több, az ország különböző megyéiből származó famíliát is számon tart, de ezek egyik sem köthető biztosan az oklevélhez.[6] A valódi címeradomány fő kezdeményezettje Gargel Bertalan fia Péterről semmit sem tudunk, s családjáról is kevés információval rendelkezünk. Minden bizonnyal a rokonsághoz tartozott a már említett Gargel vagy

[2] Radocsay 1957. 293.

[3] Horváth 1907. 198.

[4] Rugonfalvi Kiss 1903. 51.

[5] Kempelen 1911–1932. III. 281.; Radocsay 1957. 293.; Bilkey Gorzó 1938. 218.

[6] Nagy 1857–1868. III. 274.; Kempelen 1911–1932. III. 281.; Armálisok 32.

Kargel Ulrik keszői várnagya. Tisztségét 1558–1562 között bizonyosan viselte.[7] Ulrik említett pecsétje karral alátámasztott lebegő liliomot ábrázol.[8]

Az oklevél nem tartalmazza a címer leírását, de az elején megtaláljuk a megfestett címerábrát. Az 1477-ben keletkezett címerkép a gótikus címereink közé sorolható, méghozzá a magyar gótikus címerfestés harmadik, budai korszakához.[9] A címert négyzetes mezőben ábrázolták, kerete arany, egyéb díszítést nem tartalmaz. A gótikára jellemző aszimmetrikus tárcsapajzs,[10] amely a heraldikai udvariasság elvének megfelelően az uralkodó neve felé fordul, vörös háttér előtt látszik. Kék mezejében vörös ruhás, testszínű kéz tart egy természetesen ábrázolt, ezüst színű liliomot. A pajzson ülő, balra fordult csőrsisakot kék-arany sisaktakaró keretezi, a sisakot fedő takaró részen fekete, sokágú elszáradt fa áll.[11] A címer fő motívuma a kék alapon ezüst liliom. A heraldikai liliom helyett a növényt természetes formában ábrázolja, ami ritkaságnak számít.[12] A liliom a Győr nemzetség jellegzetes címerképe volt (de kapcsolata a Gargel-címerrel semmilyen formában nem igazolható), maga a karral alátámasztott lebegő liliom pedig többször előfordul a 15. századi magyar heraldikában, a Gargel mellett megtalálhatjuk a Szénás, a Hasságyi és a Kalonday címerekben is.[13] Megemlíthetjük továbbá a természetes szín, a kézfej testszínének alkalmazását. Szokatlan, hogy a takaró színei nem azonosak a címerkép mázaival.[14]

Kádas István

[7] Sopron oklt I/4. 392., I/5. 34., II/6. 202.

[8] Rugonfalvi Kiss 1903. 51.

[9] Radocsay 1957. 282.

[10] Csoma 1892. 158.; Bertényi 2003. 21.

[11] Bilkey Gorzó 1938. 218.

[12] Bertényi 2003. 39.

[13] Csoma 1995 [1904]. 1225.; Rugonfalvi Kiss 1903. 51.

[14] Bertényi 2003. 44.

16.

Buda, 1480. június 7. – *I. Mátyás király címeradománya csecsei Vámos Lajos, valamint testvére: Csecsei Lőrinc részére.*

Eredeti: SNA Révay család központi levéltára, Oklevelek, Blatnica 2-1. (DF 259320.). Hártya (méretadatai nem ismertek), az oklevél elején festett címerkép. Humanista kurzív írás, szókezdő iniciálékkal. Színes sodraton függő pecsétje a fényképen nem azonosítható. Az oklevél jobb felső sarkában kancelláriai feljegyzés: *Commissio propria domini regis*. Hátlapján újkori feljegyzések és jelzetek. Irod.: Nyulászíné Straub 2005. 255. (159. sz.)

Mathias Dei gracia rex Hungarie, Bohemie etc. tibi fideli nostro nobili Matheo filio Ladislai Wamos de Czecze salutem et gratiam. A claro lumine throni regie maiestatis, velud e sole radii, nobilitates legittimo iure procedunt, et omnium nobilitatum insignia a regia claritate dependent, ita, ut omne nobliae ac generositatis insigne a gremio proveniat regie majestatis. Sane tum ad nonnullorum fidelium nostrorum humilime supplicationis instantiam per eos pro parte tua nostre propterea porrecte maiestati, tum etenim consideratis tuis fidelitatibus et fidelium obsequiorum gratuitis meritis, quibus tu, uti didicimus, prefato nostro regno Hungarie Sacreque eius Corone regie et tandem[1] fidelitatis constantia ferventisque animi zelo studuisti, utque eo ferventius et diligentius imposterum studeas servire, quo te et tuos singularibus honorum gratiis a nostra celsitudine conspexeris esse insignitum, tibi et per te Laurentio fratri tuo carnali de prefata Czecze vestrisque heredibus et posteritatibus universis hec arma seu nobilitatis insignia[2] in principio seu capite presentium litterarum nostrarum suis apropriatis coloribus arte pictoria figurata sunt et distinctius expressata, animo deliberato et ex certa nostrae maiestatis scientia dedimus et contulimus, ymo ex habundatiori plenitudine nostrae specialis gratie concedimus, et elargimur, ut vos vestrique heredes et posteritates universi pretacta arma seu nobilitatis insignia more aliorum nobilium armis utentium amodo imposterum in preliis, hasitiludiis, torneamentis, duellis et aliis omnibus exercitiis nobilibus et militaribus, necnon sigillis, velis, cortinis, anulis et generaliter in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo, quali vos ab universis et singulis, cuiuscumque

[1] et tandem] *után tollban maradt:* nobis

[2] insignia] *után tollban maradt:* qua

status, gradus, dignitatis existant, insignitos dici ac veros nobiles nominari et teneri volumus, ac etiam reputari, gestari[3] omnibusque et singulis gratiis, honoribus et libertatibus, quibus ceteri proceres, nobiles militesque et clientes regni nostri armis utentes quomodolibet consuetudine vel de iure usi sunt et gavisi, frui et gaudere possitis et valeatis, de talismodique singulari et specialis nostre gratie antidoto merito exultetis, et tanto ampliori studio ad honorem regie maiestatis vestra de cetero solidetur intentio, quanto vos largiori favore regio preventos esse conspicitis et munere gratiarum. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungarie utimur, impendenti communitas duximus concedendas. Datum Bude, feria quarta proxima post festum sacratissimi corporis Christi, anno eiusdem millesimo quadringentesimo octuagesimo, regnorum nostrorum anno Hungarie etc. vigesimo tertio, Bohemie vero duodecimo.

***

A Csecseieké (vagy Ceceieké) valószínűleg az Anjou-korban felemelkedett besenyő eredetű család lehetett.[4] Viszonylag kevés adatunk van a család tagjairól. Az biztosnak tűnik, hogy 1489-ben Csecsei Lőrinc feleségét Dorottyának hívták, és az asszony korábban Bessenyei Benedek neje volt.[5] A Csecsei családból származott az a csecsei Kis Máté, aki 1482-től liptói főispánként szerepel az iratokban, és igen szoros kapcsolatban állt a liptói hercegi címet 1479 óta bíró Corvin Jánossal, akinek birtokszerzéseiben is segítségére volt. Később megkapta a többi (és nem csak) Corvin-kézen lévő felvidéki megyék ispánságát is, de úgy tűnik, fő tisztségének végig a liptói főispánságot tartotta. 1483-tól Árva megye főispánjaként is kimutatható, valamint Turócban is. 1490-ben Nyitra megye főispánja volt.[6] A család tagja lehetett az a Csecsei Lénárd is, aki 1536-ban megszállta Kassa városát, s tizenöt évig a város kapitányaként működött. Ő 1550-ben halt meg. Címere két viaskodó madarat ábrázolt.[7]

Az 1480-ban csecsei Vámos Lajosnak kiadott armálison a címerkompozíció négyzet alakú kerete viszonylag egyszerű, a keret közepén kötél-motívum fut végig. Az enyhén jobbra dőlő doborpajzs mezejében háromágú, nyitott koronából előbukkanó, szájában páros agancsot tartó farkas látható. A sisakkorona háromágú, nyitott, a sisakdísz megegyezik a pajzsmező ábrázolásával, de a korona

[3] gestari] *recte:* gestare

[4] Csánki MTF III. 366.; Hattyuffy 1904. 173.

[5] Széll 1889. 7.

[6] Kubinyi 1982. 171.

[7] Csoma 1909. 538.; Nagy 1857–1868. III. 193.

és a pajzs közötti rész kopottsága miatt egyértelműen nem állapítható meg, hogy sisakot ábrázoltak-e a címeren. A pajzs két oldalán, nagyjából szimmetrikusan, fel- és lefele is gótikus lombdíszhez hasonló takarók ívelnek kitöltve a négyzet alakú képmező nagy részét, melynek felületét gótikus indákkal díszítették. A címer a szöveg felé fordul, jellegzetesen gótikus formavilág jellemzi: elnyújtott, kecses, íves, finoman hajló vonalak, játékos légiesség. Az oklevél a gótikus armálisok harmadik csoportjába tartozik, mely Mátyás király budai címeradományait foglalja magába.[8] A Csecsei-címer hasonló ábrázolása látható az okolicsnói ferences templom északi szentélyének ablakbélletében is, bár e kőfaragás megformálása robosztusabb. A kápolnában csak a tárcsapajzs alakú címerpajzsot ábrázolták, és a címer ellenkező irányba, az ablak fele néz (heraldikailag jobbra). Kőből faragott, vízszintesen elhelyezkedő, nyesett ágra van felfüggesztve szíjakkal.[9]

Szekeres-Ugron Villő

[8] Radocsay 1957. 272.

[9] Papp 2005. 178.

17.

Buda, 1490. október 27. – *II. Ulászló király nemesség- és címeradománya Saccii János zenggi polgár, valamint fiai: Bernát és Bassanus részére.*

Eredeti: HDA Armales, 3. (DF 286306). Hártya (470 × 360 mm), az oklevél elején festett címerkép (88 × 109 mm). Humanista antikva írás. Az oklevél jobb felső sarokban kancelláriai feljegyzés: *Comissio domini regis*. Függőpecsét.
Irod.: Bárczay 1897. 447.; Radocsay 1966. 72.; Nyulásziné Straub 2005. 255. (168. sz.)

Wladislaus Dei gratia Hu[n]garie, Bohemie, Dalmatie Croatieque rex etc. necnon marchio Moraviae, Lucemburgesis et Slesiae dux ac Lusatie marchio etc. memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit, universis, quod nos considerata fidelitate fidelium nostrorum Ioannis Saccii civis et cancellarii moderni civitatis nostre Segniensis ac Bernardini Bassanique filiorum eiusdem per eos inprimis Sacre dicti regni nostri Hungariae Corone, denique maiestati nostre sub locorum et temporum varietate cum omni fidelitatis perseverantia exhibitis et impensis, eosdem igitur Ioannem, Bernardinium (!) et Bassanum ex gratia nostra speciali et regie potestatis plenitudine eximentes duximus nobilitandos, et in veros nobiles regni nostri Croatie ac civitatis nostre Segniensem creandos, immo nobilitamus et cetui verorum nostrorum nobilium regni nostri Croatie ac eiusdem nostre civitatis Segniensis aggregamus et connumeramus decernentes per expressum, ut a modo deinceps prefati Ioannis Bernardinus et Bassanus ipsorumque heredes et posteritates universe ab ipsis tamquam a nobile (!) sanguine descendentes veri nobiles habeantur et reputentur, et insuper in signum huiusmodi nobilitationis eorundem hec arma seu nobilitatis insignia, que in capite seu principio presentium litterarum nostrarum suis appropriatis coloribus arte pictoria figurata distinctius expressa sunt, animo deliberato et ex certa maiestatis nostre scientia eisdem ipsorumque heredibus et posteritatibus universis dedimus, donavimus, contullimus, immo damus, donamus et conferimus presentium per vigorem annuentes et concedentes eisdem, ut ipsi dictique heredes ipsorum predicta arma seu nobilitatis insignia more aliorum nobilium armis utentium a modo antea in preliis, hastiludiis, duellis, torneamentis et aliis omnibus accionibus et exercitiis nobilibus et militaribus, necnon in sigillis, anulis, velis, tentoriis, domibus et generaliter in quarumlibet rerum et expeditionum

generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo ferre, gestare, omnibusque et singulis previlegiis (!), gratiis et honoribus, libertalibus, preeminentiis, quibus ceteri nostri nobiles regni nostri Croatie ac dicte civitatis nostre Segniensis quomodolibet de consuetudine vel de iure utuntur et gaudent, uti frui et gaudere possint atque valeant. Preterea volentes eosdem ampliori gratiam et libertate prosequi et hanc nobilitationem eorundem plenius affirmare volumus, et tenore presentium f[i]rmiter statuimus, ut ipsi heredes successoresque eorum omnibus iuribus libertatibus et consuitudinibus utantur et gaudeant, quemadmodum ceteri nostri nobiles prenomina[ti] regni nostri utuntur et gaudent, et hos sine omni nostro nostrorumque successorum et aliorum unversorumque impedimento imperpetuum duximus eximendos, libertandos[1] et supportandos, immo eximimus, libertamus et supportamus, quocirca vobis fidelibus nostris magnificis banis et vicebanis regni nostri Croatie ac capitaneis nostris Segniensis, necnon iudicibus et iuratis civibus eiusdem civitatis nostre Segniensis aliisque officialibus nostris ubilibet constitutis, necnon dicatoribus et exactoribus presentibus et futuris presentium notitiam habituris harum serie strictissime committimus et mandamus, quatenus amodo inposterum prefatos Ioannem Bernardinum et Bassanum eorumque heredes et posteritates universos [t]anquam veros legittimos et ordinatos nobiles nostros regnoscatis,[2] et eos in personis rebusque et bonis ipsorum quibusvis impedire, turbare seu quovismodo damnificare nullo unquam tempore presumatis, nec sitis ausi modo aliquali gratie nostre sub obtentu. Presentes autem, quas impendenti[3] communiri fecimus post earum lecturam semper reddatis presentanti. Datum Bude, in vigilia beatorum apostolorum Symonis et Iude, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo.

***

Saccii Jánosról és családjáról nem sokat tudunk. Az oklevél szövegéből kiderül, hogy zenggi polgár és kancellár volt. A címereslevél eredeti példányát Zágrábban őrzik, a magyar kutatás számára hozzáférhető, a Magyar Nemzeti Levéltár DL/DF adatbázisának fényképe rossz minőségű, régi fotónagyítás, amelyek a címerkép csak nehezen vehető ki. A címerábrán több harántosztott tárcsapajzs látható, amelynek felső mezejében heraldikai griff lépdel. Sisakdísze ugyancsak növekvő griffet ábrázol. A korabeli heraldikai udvariasságnak megfelelően a sisak a király neve felé tekint, a griff viszont – a harántosztott

[1] libertandos] *recte:* liberandos

[2] regnoscatis] *recte:* recognoscatis

[3] impendenti] *után tollban maradt:* sigillo

pajzs mértani adottságainak következtében – hátat fordít az uralkodónak. A címert felülről és balról övező díszítőelemek már nem hordozzák magukon a gótika merevebb szabályosságát, mintázatuk sokkal inkább a reneszánsz irányába mutat.[4]

Ternovácz Bálint

[4] Radocsay 1957. 272

18.

Buda, 1498. szeptember 2. – *II. Ulászló király címermegerősítése és pallos-jog-adománya szentmihályi Abrahamovics Bálint és fiai részére.*

Eredeti: HDA JAZIU 3430 A-I-3 (DF 286308.). Hártya (565 × 370 mm), az oklevél elején festett címerképpel (152 × 172 mm). Humanista rotunda írás, az első sorban a szókezdő betűk díszítettek. Az oklevél jobb felső sarkában kancelláriai feljegyzés: *Commissio propria domini regis*. Sárga-kék sodraton, vörös viaszú kettős függőpecsét. Az oklevél jobb oldalán egy kb. 10 cm átmérőjű darab kiszakadt, a szöveget a korabeli formulák alapján egészítettük ki. Irod.: Bárczay 1897. 447., Csoma 1906. 24., Kempelen 1911–1932. I. 15.; Radocsay 1957. 72.; Nyulásziné Straub 2005. 256. (177. sz.)

Nos Wladislaus Dei gratia rex Hungarie et Bohemie etc. memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit, universis, quod tametsi munificentie nostre dexteram provida quadam dispensatione instar solis radii in omnes extendere solemus, et quosque bene meritos muneribus amplificare, illos tamen maioribus honorum et gratiarum insignibus extollere consuevimus, quos virtutes et merita ceteris anteponunt. Pro eo nos considerantes fidelitatem et servitia fidelis nostri egregii Valentini filii Iohannis filii olim Pauli de Abramowcz Zenthmihal, que ipse, uti didicimus, Sacre imprimis huius regni nostri Hungarie Corone, deinde etiam maiestati nostre a principio felicis huius regni nostri Hungarie regiminis cum omni fidelitatis perseverantia pro locorum et temporum varietate sine omni penitus intermissione exhibuit et impendit, quibusque nobis gratum se reddere studuit et acceptum, quorum intuitu volentes huiusmodi suorum servitiorum rationem habere et nostram erga ipsum aliquantisper ostendere munificentiam, hec arma, videlicet scutum cum campo celestino, in quo lupus naturali colore depictus medium anetem (?)[1] in ore portat, supra lupum est luna media cornua versus marginem litterarum extendens, et non lo[- - -] cum splendore suo depicta conspicitur, supra clipeum stat galea erecta argenti coloris, in cuius sumitate avis, que [clam] instar publicani[2] stare cernitur, ex s[ummitate vero] galee flores variorum colorum veluti flato violentiori agitati circumfunduntur, prout hec in capite sive principio presentium litterarum nostrarum suis appropria[tis coloribus pictoris ar]tificio distinctius expressata sunt. Quibusquidem armis progenitores

[1] anetem] *recte:* agnum

[2] publicani] *recte:* pelicani

prefati Valentini filii Iohannis ex gratiosa annuentia domini condam re[gis- -] su[- - -]e et modo quoque ipse Valentinus uteretur, litterasque superinde habuisset, [s]ed per Thurcos regnum nostrum Sclavonie continue affligentes [- - -]a [impr]imis memorato Valentino ac Nicolao, Iohanni et Ladislao filiis suis ipsorumque heredibus et posteritatibus universis animo deliberato [- - -] nostra denuo dedimus et contulimus, immo damus, et presentibus elargimur, ut ipsi universaque eorum posteritas predicta arma instar aliorum [nobilium regni nostri ar]mis utentium amodo inantea ubique in preliis, hastiludiis, duellis, torneamentis et aliis quibusvis exercitiis militaribus, necnon sigillis, anulis, cortinis, [- - -]bus, domibus et generaliter in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo ferre, gestare, eisque uti, frui et gaudere [possint et] valeant, preterea ex superhabundatiori gratie nostre dono et gratia speciali eisdem Valentino ac pretactis filiis suis ipsorumque heredibus et posteritatibus universis id duximus annuendum et concedendum, plenamque facultatem dandam et attribuendam, ut ipsi in territoriis bonorum et possessionum suorum in quibuscumque comitatibus habitarum patibulum, rotas, palos ac aliorum tormentorum genera exigere universosque fures, latrones, incendarios, incantatrices, homicidas aliosque quoscumque malefactores ubique in territorio dumtaxat bonorum suorum in locis scelleratis et maleficiis deprehensos in personis detinere et detentos, prout iuri videbitur, laqueis destinare, rotare, de[co]llare et iuxta excessus et demerita ipsorum penis condignis afficere, omniaque et singula, que in premissis iuxta huius regni nostri consuetudinem faciendi[3] fuerint, facere valeant atque possint ex presenti nostra concessione et gratia speciali harum nostrarum, quibus secretum sigillum nostrum, quo ut rex Hungarie utimur, est appensum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum Bude, die dominico ante festum nativitatis virginis Marie, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo, regnorum nostrorum Hungarie etc. anno nono, Bohemie vero vigesimo nono.

***

Az oklevélen látható címerkompozíciót arannyal szegélyezett, sarkain díszített kék fogja körbe, ennek zöld mezejét arany minta damaszkolja. A tárcsapajzs formájú címer a négyezetes keret közepén, álló helyzetben helyezkedik el, kék mezejében természetes színű farkas szájában félbevágott bárányt tart, fölötte jobbról arany csillag, balról arany félhold. A pajzson balra néző csőrös sisak ül, a sisakdísze: zöld madár. Sisaktakaró: vörös-arany.

[3] faciendi] *recte:* facienda

Szentmihályi Abrahamovics Bálintról és családjáról egyéb forrásokból semmi adatunk nincsen. Az armális elárulja, hogy apja János, nagyapja pedig Pál, akik közül Pál már nem él. Bálintnak három fia volt, Miklós, János és László. Bálint családja már korábban is rendelkezett címereslevéllel, jelenlegi új adományát, amely pallosjoggal is járt, a törökök elleni vitézségével érdemelte ki. Mivel az oklevél szövege kifejezetten a szlavóniai harcokat említi, és maga az armális is a zágrábi levéltárba került, valószínű, hogy a család szlavóniai vagy horvátországi eredetű volt.

A címer a korabeli címerábrák jellegzetességeit mutatja, a természetes szín alkalmazása is megszokott, az állatalakok pedig kedvelt címerképek voltak, bár a farkas nem tartozott a legkedveltebbek közé, a félbevágott bárány pedig egyedi motívum. Ritka jelenség, hogy a sisakdísz semmiféle nyilvánvaló kapcsolatban nem áll a címerábrával.[4] Az armális heraldikai jelentőségét azonban a címerleírás adja. A sisakdíszen levő madár vonatkozásában a szöveg és az ábrázolás eltérnek egymástól: az ábra egyáltalán nem hasonlít a pelikánra, és az a kitétel sem értelmezhető, hogy „pelikán módjára áll" – leginkább papagájra emlékeztet. Nem elképzelhetetlen, hogy az oklevél megfogalmazója, aki a pelikánt is a latin *publicanus* szóval írta le, összekeverte a két madarat. A papagáj szerepel a magyar heraldikában, Mernyey Ambrusnak, aki szintén 1498-ban kapott címert, papagájt, az armálisának szövege szerint „a legnemesebb madarat" nyerte címerállatként, a madár megkülönböztető jelzőjét valószínűleg annak köszönhette, hogy tud beszélni.[5]

A címer művészettöréneti szempontból jelentéktelen, kivitelezése gyönge minőségű. Az állatábrázolás elnagyolt és aránytalan, leginkább a bestiáriumok figuráit tükrözi. Az ekkori címerképekre jellemző reneszánsz hatás sem érződik a munkán. Jogos Radocsay megállapítása, hogy az armális a provinciális jellegű címereslevelek sorába kell utalnunk. Ezeket alkalmi udvari festők illuminálhatták, akiknek a stílusa azonban a gyenge minőségen és a konvencionális megoldásokon kívül semmilyen közös elemet nem mutat, és amely világosan szembeállítható az udvari címerfestő műhely mestereinek jóval színvonalasabb, a Corvina-műhely hatását mutató munkáival.[6]

Mihálykó Ágnes

[4] Berténvi 2003. 43.

[5] Berténvi 2003. 48.

[6] Radocsay 1965. 249.

19.

Prága, 1497. július 9. – *II. Ulászló király címeradománya Kubinyi László részére.*

Eredeti: SNA Kubinyi család várgede-nyustyai ága 3-3. (DF 292948.). Hártya (méretadatai nem ismertek), az oklevél elején festett címerkép. Humanista kurzív írás, az első sor betű díszítettek. Az oklevél jobb felső sarkában kancelláriai feljegyzés: *Commissio propria domini regis*. Függőpecsétje hiányzik. Irod.: Nagy 1857–1868. VI. 489.; Radocsay 1966. 72.; Nyulásziné Straub 2005. 256. (175. sz.)

Wladislaus Dei gratia Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Gallitie, Lodomerie, Comanie, Bulgarieque rex, necnon Slesie et Lucemburgensis dux marchioque Moravie, Lusatie etc. tibi fideli nostro egregio Ladislao litterato de Chwbyn vicethesaurario nostro salutem gratiamque nostram regiam et omne bonum. Excelsa principum sublimitas inter cetera sua gesta illustria hanc etiam curam habere consuevit precipuam, ut subditorum suorum condicione, statu, virtutibus et meritis pensatis eosdem ad uberiores honores maioraque provehat insignia. Sic enim principantis laudabitur providentia, et etiam eorundem subditorum animi ad opera virtutum illabiteque fidei constantiam magis ac magis accendentur. Sane itaque cum accepta suppicatione tua parte maiestati nostre preterea facta, cum vero consideratis fidelibus servitiis tuis per te Sacre imprimis dicti regni nostri Hungarie Corone, ac deinde maiestati nostre non solum in ipso vicethesauriatus [tui] officio, verumtamen in plerisque aliis rebus et negotiis nostris fidei tue creditis et commissis, non minus utiliter, quam fideliter exhibuisti, [qui]busque te nobis gratum reddere studuisti et acceptum, tibi igitur ac tuis heredibus et posteritatibus universis hec arma seu insignia, [videlicet] scutum, cuius campum, ut vulgariter appellari solet, celestinus tingit atque inficit color, in eo autem campo mons petrosus variis [- - -]culis distinctus et adornatus, a leva vero in ipsius montis vertice pinus est suis expansa ramis, ad cuius patule arboris umbram [- - -] capra colore subfusco in herbido solo iacet, cuius inter cornua sidus aureo colore rutilat atque resplendet. Supra scutum, ut moris est, galea est circumquaque sericeis adornata fasceolis, supra quam eadem capra, ut in scuto, et in eadem [- - -]na posita est, prout hec in principio presentiarum[1] litterarum nostrarum pictoris artificio suis appropriatis coloribus depicta et signata sunt, de mera nostra auctoritate et

[1] presentiarum] recte: presentium

potestatis plenitudine duximus concedende et conferende, immo concedimus et conferimus, et presentibus elargimur, ut tu et universa posteritas tua a modo eiuscemodi arma se insignia ubique in preliis, hastiludiis, duellis, torneamentis ac aliis exercitiis militaribus, necnon sigillis, velis, anulis, tentoriis, domibus, cortinis et generaliter in quarumlibet rerum et expeditionum generibus ferre et gestare, omnibusque et singulis gratiis, honoribus, libertatibus et prerogativis, quibus ceteri armis utentes quomodolibet de iure et consuetudine gaudent et fruuntur (?), frui et gaudere possis et valeas, tuique heredes et posteritates universe possint et valeant, tanto igitur magis tuis tuorumque omnium in nostra regia servitia incenditur animus et serviendi crescat [- - -]ditus, quanto se[2] largiori gratia et benivolentia nostra regia preventum conspicies. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras secreti sigilli nostri, quo ut rex Hungarie utimur, munimine roboratas tibi tuisque heredibus et posteritatibus universis duximus concedendas. Datum Prage, die dominica proxima ante festum beate Margarethe virginis et martiris, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo, regnorum autem nostrorum Hungarie etc. anno septimo, Bohemie vero vigesimo septimo.

***

A Kubinyi család története jól feldolgozott.[3] Gyökereiket az Árpád-korig tudják visszavezetni, a família három nagy ága a felső-kubinyi, a nagyolaszi és a deményfalvi.[4] A család nevét adó Árva megyei Felsőkubint 1325-ben szerezték meg, majd 1424-ben Luxemburgi Zsigmond megerősette ezen birtokukat.[5] A címeradományt nyerő Kubinyi György fia László asszonypataki (nagybányai) kamaraispán volt, a vizsgált oklevél kibocsátásának évében alkincstárnok, egy évvel később királyi udvarnok, 1502–1511 között a budai vár tiszttartója. Gömör megyében voltak birtokai: Zagyva vára öt faluval.[6] László halála után a családnak ez az ága kihalt, a nagyolaszi és a deményfalvi vonal vitte tovább az alkincstárnok által megszerzett címert. Előbbi ághoz tartozó Kristóf 1578-ban nyert fiaival együtt címerbővítést, melynek következményeként a család címerpajzsát harántosztották, a felső, vörös mezőben jobbról egy felhőből

[2] se] recte: te

[3] A család már a 19. században érdeklődéssel fordult múltja felé: Kubinyi Péter családtörténete (Kubinyi 1813) három kiadást is megért, majd a 20. század elején Kubinyi Ferenc és Miklós készített újabb, a korszak tudományos színvonalán álló családtörténeti monográfiát (Kubinyi–Kubinyi 1901–1906).

[4] Nagy 1857–1868. VI. 477–496.

[5] Nagy 1857–1868. VI. 487–488.

[6] Nagy 1857–1868. VI. 489.

páncélos kar nyúlik ki, kezében kivont kard, az alsó mezőben a hagyományos kecskeábrázolás módosult: a vadkecske szökő helyzetben van, két szarva között csillag ragyog. A címerpajzs fölött két fekete sasszárnnyal díszített korona ékeskedik, melyen vadkecske ágaskodik. A címer körül a foszladék jobbról ezüst és vörös, balról pedig kék és arany színű.[7]

Az oklevél rossz állapotban maradt ránk, szövege nehezen olvasható. A címerkép azonban jól kivehető: a kék pajzsmezőn két szürke sziklaszirt között zöld fenyőfa áll, az előtérben zöld talapzaton (völgyben?) jobbra tekintő, természetes színű vadkecske ül. A címer fölötti sisakdíszen ugyanez a kecskealak figyelhető meg.[8] Heraldikai érdekesség, hogy a korabeli udvariassági szokásoknak a címerábrázolás nem felel meg; mind a sisak, mind a kecske elfordul az uralkodó nevétől.[9] A kezdősor díszítettségét tekintve a Radocsay Dénes által negyedikként csoportba sorolt oklevélről beszélhetünk: az első sor betűi nagyobbak, és a szókezdő betűket külön kiemelték.[10] A heraldikai kompozíciót kettős keret választja el a képet az oklevél szövegétől; a kereten belül kis körök díszítik a hátteret.

Locsmándi Dániel

[7] Nagy 1857–1868. VI. 490.

[8] A címer leírása: Nagy 1857–1868. VI. 489.; Radocsay 1966. 72.

[9] Radocsay 1957. 272.

[10] Radocsay 1957. 273.

20.

Buda, 1498. december 8. – *II. Ulászló nemesség- és címeradománya nezdei Mernyei Ambrus részére.*

Eredeti: DL 50538. Hártya (485 × 388 mm), az oklevél elején festett címerképpel (115 × 110 mm). Gótikus kurzív írás, az első sorban a szavak, valamint az egész oklevélben a nevek és a mondatok kezdőbetűi díszítettek.. Az oklevél jobb felső sarkában kancelláriai feljegyzés: *Commissio propria domini regis*. Az oklevél hátlapján újkori feljegyzés és jelzetek. Csonka függőpecsét. Kivonata: MNM I. 22. (39. sz.) – Irod.: Rugonfalvi Kiss 1903. 164.; Radocsay 1966. 73.; Nyulásziné Straub 1987. 146. (a címer rajza), 244. (42. sz.); Nyulásziné Straub 2005. 256. (178. sz.)

Wladislaus Dei gratia rex Hungarie et Bohemie etc. tibi fideli nostro nobili Ambrosio litterato Mernyey de Nezde salutem gratiamque nostram regiam et favorem. A claro lumine troni regie maiestatis, velud e sole radii, nobilitates legittimo iure procedunt, et omnium nobilitatum insignia a regia claritate dependent, ita, ut omne nobile et generositatis insigne a gremio proveniat regie maiestatis. Sane nos tum ad nonnullorum fidelium nostrorum humillime supplicationis instantiam per eos pro parte tui maiestati nostre propterea porrecte, tum enim consideratis tuis fidelibus servitiis, quibus tu, uti didicimus, Sacre imprimis huius regni nostri Hungarie Corone vivente adhuc serenissimo principe condam domino Mathia rege predecessore nostro felicis memorie, deinde vero nobis divina dispositione ad hoc regium fastigium huius regni nostri sublimatis in omnibus rebus fidei et industrie tue creditis cum omni fidelitate ferventisque animi zelo studuisti, eoque diligentius et ferventius imposterum etiam studebis complacere, quo te et tuos singularibus honorum gratiis a nostra maiestate conspexeris insignitum, te igitur a statu et condicione ignobilium et popularium hominum, in qua hactenus exstitisti tanquam ab ignobilibus ortus parentibus, de speciali nostra regia gratia et potestatis plenitudine eximentes duximus nobilitandum, immo nobililitamus et cetui verorum huius regni nostri Hungarie nobilium aggregamus et connumeramus decernetes, ut[1] a modo tu tuique heredes a te tanquam a nobili sanguine descendetes veri nobiles habeantur et reputentur, et insuper in signum huiusmodi nobilitate tue hec arma seu nobilitatis insignia videlicet scutum coloris celestini, in

[1] ut] *sor fölött beszúrva*

quo psidicus avis nobilissima colore naturali depicta super ramum viridem tribus rosis reflorentem stare, et in rostro tripplicatum AVE aureis litteris in carta scriptum, quod sibi a natura inditum est, gestare conspicitur, prout hec in principio seu capite presentium litterarum nostrarum pictoris artificio distinctius expressata sunt, animo deliberato et ex certa maiestatis nostre scientia dedimus et contulimus, immo ex superhabundantori nostre regie pietatis plenitudine et gratia speciali concedimus, et presentibus elargimur, ut tu tuique heredes et posteritates masculini sexus universe pretacta arma seu nobilitatum insignia more aliorum armis utentis amodo impostorum in preliis, hastiludiis, torneamentis, duellis et aliis omnibus exercitibus nobilibus et militaribus, necnon sigillis, velis, cortinis, anulis et generaliter in quorumlibet rerum et expeditionum generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo ferre, gestare, omnibusque et singulis, gratiis, honoribus, libertatibus, quibus ceteri proceres nobiles militesque regni nostri armis utentes quomo[do]libet consuetudine vel de iure usi sunt et gavisi, frui et gaudere possis et valeant, de talismodique singulari et specialis nostre gratie antidoto merito exultes, et tanto ampliori studio ad decus et honorem nostre maiestatis tua decetero solidetur intentio, quanto te largiori favore regio preventum esse conspicis et munere gratiarum. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras privilegiales secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungarie utimur, communitas tibi et tuis heredibus universis duximus concedendas. Datum Bude, in festo conceptionis virginis Marie, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo, regnorum nostrorum Hungarie anno nono, Bohemie vero vigesimo nono.

***

Nezdei Mernyei Ambrus deák személyéről, családjáról a jelen címereslevélen kívül nem sokat tudunk. Nezde és Merenye Somogy vármegyei települések, birtokosai korszakunkban a fehérvári káptalan és más nemesek.[2] 1560-ban bizonyos Nezdei (Mernyei) Ambrus felesége Maraczkó Katalin volt.[3]

A címerpajzson kék mezőben ezüst virágos, zöld ágon, zöld papagáj ül, amely a nyakán vörös pántot visel, csőrében ezüst szalagot tart, rajta AVE AVE AVE felirattal. A sisakdísz kék sasszárnyon szintén a címerképet ábrázolja, a sisaktakaró vörös–kék–arany–zöld.[4] Sok, szintén korai reneszánsz stílusú címereslevélhez hasonlóan a címer megfestése során itt is vétettek a mázhasználat szabályai

[2] Csánki MTF II. 628., 672.

[3] Nagy 1857–1868. VIII. 143.

[4] Radocsay 1966. 73.

ellen, például amikor a zöld szín mellé kék került a pajzson.[5] Ennek ellenére a címerállat, a papagáj többé-kevésbé természetesnek mondható színében látható. Az egzotikus madarat az oklevél *avis nobilissima,* a legnemesebb madár megjelöléssel illeti, tulajdonsága pedig a beszélőképesség, amelyet a csőréből induló szalag is jelez[6] (ez Ambrus deák foglalkozására is utalhat, amelyet Mátyás király, majd II. Ulászló alatt űzött)[7] a jelmondatszerű három szó – AVE AVE AVE – központi jelentőségű, külön címertárgynak tekinthető.[8]

Simonkay Márton

[5] BerténYi 2003. 106.

[6] Rugonfalvi Kiss 1903. 164.

[7] MNM I. 22. (39. sz.)

[8] Sulica 1932. 61.

21.

Buda, 1503. november 11. – *II. Ulászló király címert adományoz miksinci Dragisics Illés kancelláriai írnok, Bucsai Bertalan, Bucsai Miklós vaskai esperes és zágrábi kanonok, Lomnicai Gáspár, valamint padenyai Jurmanovics Péternek és Spisics Miklós részére.*

18. századi egyszerű másolatai: AHA Diplomata Latina, 21118. (DF 232175). Az oklevél két különböző kéztől származó másolatokban maradt fenn, ezek azonban csak jelentéktelen betűkülönbségeket mutatnak. Irod.: Nagy 1857–1868. X. 330.; Csoma 1892. 158–159. (a címer rajzával); Varju 1896. 143.; Csoma 1906. 24.; Kempelen 1911–1932. III. 380., 433., XI. 308.; Donászy 1938. 19–20.; Nyulászíné Straub 2005. 256. (191. sz.)

Wladislaus Dei gratia Hungariae et Bohemiae rex etc. vobis fidelibus nostris nobilibus Eliae Dragissich de Mÿkssÿncz scribae cancellariae nostrae et Bartholomaeo de Bucha salutem gratiamque nostram regiam et omne bonum. Cum regibus et principibus in sublimis positis inter alias magnificas illustrissimasque animi eorum virtutes illud peculiare natura insitum existat, ut subditorum suorum meritis et servitiis digna quadam nutriatione (!) pensitatis quemque eorum juxta qualitates virtutum suarum favoribus gratiisque condignis prosequi, eosque hoc pacto ad majora propensioraque subeunda accendere munificentia regia consueverint. Sane itaque nos attentis et consideratis vestris fidelibus servitiis, quae vos Sacrae imprimis hujus nostril regni Hungariae Coronae, ac deinde majestati nostrae sub locorum et temporum varietate pro vestro posse exhibuistis et impendistis, et ut nobis inposterum diligentius ferventiusque inservire studeati vobis et per vos venerabili magistro Nicolao de dicta Bucha archediacono de Vaska et canonico ecclesiae Zagrabiensis, nec non Gasparo de Lomnicza ac Petro Jurmanovich de Padenÿa et Nicolao Spissich fratribus vestris consanguineis haeredibusque et posteritatibus vestris universis haec arma seu nobilitatis insignia, videlicet scutum[1] coloris caelesimi continens leonis, animalis generosissimi cum dracone saevissimo dimicationem, leo namque villosus, fremens in postremos pedes exurgens cauda hirtosa tergum suum, seu incitamento quodam ad praelium flagellans, coronem auream in capite gestans ore hianti

[1] scutum] *elé beszúrva:* videlicet

minacique lingua sua exerta primis pedibus draconem arripuit, draco autem viridis allatus in adversum se similiter erexit cauda nodosa circum flexaque postremum pedem, quo uncis innititur, complexus aliis autem pedibus oreque patenti et lingua sua vibrante instar anhelitum sulfureum ignemque spiranti leoni accerime invasit, tantum autem certamen et commoriens quaedam dimicatio geritur ob unam cucurbitam habentem folium unum, quae in medio luctantium constituta est, ad denotandum, significandumque, quod dicta Bucha possessio vestra natali idiomate Sclavonico Cucumis seu Cucurbita appellatur, quam olim progenitores vestros bello aliisque virtutibus insignis[2] cum maxima sanguinis eorum efusione penes Sacram hujus regni nostri Hungariae Coronam cum immanissimis crucis Christi hostibus Turcis in confinibus regni nostri Croatiae certantes pulchramque inde victoriam cum ingenti eorum laude hostiumque foeda et cruenta, strage reportantes aquissuisse [*recte:* aquisivisse] adseritis, ad quod multorum gentis vestrae locupletissimum accedit testimonium. Supra scutum est gallea suo colore depicta, e vertice autem ipsius galleae utrimque flosculi variegati dependent, qui veluti flatu aliquo agitati varie in se crispantur reflectunturque, prouti haec in principio seu capite praesentium litterarum nostrarum artificio pictoris cum textura (?) suis appropriatis cloribus depicta et figurata sunt, de mera nostra authoritate et potestatis regiae nostrae plenitudine animoque deliberato et ex certa nostrae majestatis scientia dedimus, donavimus et contullimus, imo damus, donamus, et praesentibus elargimur, ut vos et alii praedicti vestrique ac eorum haeredes et posteritates universae praescripta arma seu nobilitatis insignia more aliorum nobilium armis utentium amodo in antea ubique in praeliis, hastiludiis, torneamentis, duellis et aliis exercitiis nobilitaribus et militaribus, nec non anulis, velis, cortinis et papilionibus, generaliter vero in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub merae et sincerae nobilitatis titulo ferre, gestare, omnibusque illis gratis, honoribus et prerogativis, quibus caeteri nobiles regni nostri armis utentes quomodolibet de jure vel consuetudine regni utuntur, úti, frui et gaudere possitis et valeatis, haeredesque et posteritates vestrae et fratrum vestro[rum] praedictorum valeant atque possint, harum nostrarum, quibus secretum sigillum nostrum, quo ut rex Hungariae utimur, est appensum, vigore et testimonio litterarum mediante. Datum Buda, in festo beati Martini episcopi et confessoris, anno Domini millesimo quingentesimo tertio, regnorum nostrorum Hungariae et reliqu[orum] anno decimo quarto, Bohemiae vero tricesimo quarto.

[2] insignis] *átírással javítva* insignibus *alakról*

***

A címert 1503-ban nyerte el a Bucsai-család. A családról ez az első említés a ránk maradt forrásokban. Bucsai Bertalan mellett az oklevélben címernyerőként szerepel miskinci Dragesics Illés, Lomnicai Gáspár, Bucsai Miklós, padenyai Jurmanovics Péter és Spisics Miklós is. A Spisics családnak ma két ágát ismerjük.[3] Birtokkal rendelkeztek a Zala megyei Bucsán, így ők a Bucsai-ág, valamint a szlavóniai Kőrös megyében is,[4] ahol a Spisics nevet használták. Bucsát 1485-ben említik az okleveles források,[5] majd 1486-ban is előkerül a név,[6] illetve 1513-ban kelt oklevélben, ahol Petőbucsaként említik.[7] A családdal találkozhatunk néhány 14. századi oklevélben is[8], a 17. századtól több forrásunk is fent maradt. A Zala megyei ágban találhatunk alispáni rangot betöltő személyt, illetve alszolgabírót is. A Kőrös megyei család tagjai közül szintén többen töltöttek be hivatali pozíciót. Került ki a családból alispán, ítélőmester és ülnök, a 19. század folyamán kapitányi rangig emelkedtek, illetve szólnak a források egy kanonokról is.[9] Elsőként Csoma József említi a címert.[10]

A címer egyértelműen az olasz reneszánsz újító stílusjegyeit viseli magán. A kor heraldikájára jellemző, hogy egy eseményt vagy egy pontszerű cselekvést ábrázol, így tulajdonképpen miniatúrákról beszélhetünk, amelynek a pajzs formája ad keretet.[11] A Bucsai címer is remekül példázza ezt. A pajzsmező kék színű zöld talppal, amiben egymással szembefordulva ágaskodik egy arany oroszlán koronával a fején és egy zöld szárnyas sárkány, akik egymással viaskodnak a lábaik között elhelyezkedő egylevelű tökért. A sárkány tüzet okád, az oroszlán pedig kiölti nyelvét a harc alatt. A címer beszédes, mivel horvátul a buča szó tököt jelent. A sárkány így egyértelműen a törököket jelzi (Bucsa települést érintették már a 14. század végén érintették a török háborúk). Az oroszlán, mint a harci erények megtestesítője szerepel a címeren.

Az oroszlánok ábrázolása több változáson ment keresztül, ekkor már a többi címerábrához hasonlóan természetesen ábrázolják, ágaskodva, sűrű, dús sö-

[3] Nagy 1857–1868. X. 330.

[4] Nagy 1857–1868. X. 330.

[5] DL 19024.

[6] DL 19138.

[7] DL 32206.

[8] DF 236489.; DL 92665.; DL 92792.

[9] Nagy 1857–1868. X. 330. 330-331.

[10] Csoma 1892. 158..

[11] Csoma 1892. 161.

rénnyel, kinyújtott nyelvvel.[12] A színek problémásak. Csoma József a sárkány színét citromsárgának írja, ezzel támasztva alá a reneszánsz címerfestők szabados színhasználatát.[13] Ez azonban nem állja meg a helyét, hiszen a sárkány színe vitatható. A takarón a heraldika szabályai szerint vissza kell köszönnie a címer színeinek, azonban a reneszánszra jellemző e tekintetben a következetlen színhasználat. A tök minden bizonnyal természetes színű, levele zöld, illeszkedve a kor naturális ábrázolási stílusába. Ránk maradt továbbá Spissics Antalnak, a báni tábla esküdt jegyzőjének 1734-ből származó pecsétje, amelyen egy jobbra forduló oroszlán látható, a sisakdísz két kürtje között szintén egy előtörő oroszlán van.[14] A párhuzam kétségtelen. Elképzelhető, hogy a családi címerből a 18. század közepére eltűnt a sárkány és a tök és csak az oroszlánt tartották meg. A címer bonyolultsága okán nem szolgálhatott harci címerként.[15]

Tarján Eszter

[12] Donászy 1938. 20.

[13] Csoma 1892. 159.; Csoma 2008 [1913] 76-77.

[14] Siebmacher 2003 [1885–1899]: Der Adel von Kroatien und Slavonien. Nachträge und Ergänzungen: Spissich.

[15] Donászy 1938. 20.

1. kép: Perneszi Péter fia Pál és rokonai címere Albert király 1439. június 5-i címereslevelén (DL 13394. – fényképezte: Czikkelyné Nagy Erika)

2. kép: Szentei (Sárói) Mátyás és rokonai címere V. László király 1456. január 31-i címereslevelén (DL 50530. – fényképezte: Czikkelyné Nagy Erika)

3. kép: Zalai László és rokonai címere V. László király 1457. május 5-i címereslevelén (DL 50531. – fényképezte: Czikkelyné Nagy Erika)

4. kép: Mernyei Ambrus és rokonai címere II. Ulászló király 1498. december 8-i címereslevelén (DL 50538. – fényképezte: Czikkelyné Nagy Erika)